

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Sąd Apelacyjny w Szczecinie
Prokuratura Apelacyjna w Szczecinie
Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie

ACTA IURIS STETINENSIS 6

Kodeks rodzinny i opiekuńczy po wielkich nowelizacjach

ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO NR 821

Szczecin 2014

Komitet Redakcyjny

dr hab. Zbigniew Kuniewicz prof. US – Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Ryszard Iwankiewicz – Prezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
Grzegorz Jankowski – Prezes Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie
Józef Skoczeń – Prokurator Apelacyjny
Maciej Żelazowski – Sędzia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, Wiceprezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
Arkadiusz Windak – Sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie, Przewodniczący II Wydziału
Tadeusz Kulikowski – Zastępca Prokuratora Apelacyjnego
dr hab. Marek Andrzejewski prof. US – Redaktor naukowy
Szymon Słotwiński – Sekretarz redakcji

Rada Naukowa

prof. dr hab. Roman Hauser – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | prof. dr hab. Andrzej Jakubecki – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Andrzej Marciniak – Uniwersytet Łódzki | prof. dr hab. Mirosław Nazar – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Zbigniew Ofiarski – Uniwersytet Szczeciński | dr hab. Adam Olejniczak prof. UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | dr hab. Lech Paprzycki – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie | prof. dr hab. Władysław Rozwadowski – Uniwersytet Szczeciński | prof. dr hab. Tadeusz Smyczyński – Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Roman Wieruszewski – Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Bronisław Ziemianin – Uniwersytet Szczeciński | Rosario Sapienza, Full Professor of International and European Law – The University of Catania School of Law | Ashok R. Patil, Prof. dr L.L.M., Ph.D. – National Law School of India University, Bangalore, Karnataka State (India) | Fursa Svetlana Yaroslavovna, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Svitlana Yaroslavivna Fursa, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Henry Zhuhao Wang, Assistant Professor – China University of Political Science and Law | Prof. habil. dr. Vytautas Nekrosius – Uniwersytet Wileński | Dr John Sorabji – University College, London | José García-Añón, Ph.D. in Law, Full Professor, School of Law – University of València (Spain) | Terekhova Lydia, Professor, Doctor of Law, Omsk state University, Faculty of Law | Masahiko Omura, Doctor of Law, Professor at Chuo University Law School (Tokyo, Japan) | Elena Kudryavtseva, Professor, Law Faculty of Moscow State University | Alexandre Freitas Câmara, Professor Emeritus and Head of Civil Procedure Department at Rio de Janeiro Judicial School | Jayesh Rathod, Associate Professor of Law – American University Washington College of Law | Rett R. Ludwikowski, Ph.D., Professor of Law, Columbus School of Law – The Catholic University of America | Lilia Abramchik, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor – Yanka Kupala State University of Grodno (Belarus) | Prof. dr. Frieder Dünkel, Universität Greifswald, Prof. Emilio Castorina, University of Catania

Lista recenzentów znajduje się na stronie internetowej zeszytu naukowego | <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Redaktor naukowy | dr hab. Marek Andrzejewski prof. US

Redaktor tematyczny | Szymon Słotwiński

Redaktor językowy | Joanna Dżaman

Korektor | Joanna Grzybowska

Skład komputerowy | Wiesława Mazurkiewicz

**Wydanie publikacji zrealizowano przy udziale środków finansowych
otrzymanych z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego**

Wersja papierowa jest wersją pierwotną
Pełna wersja publikacji <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, <http://cejsh.icm.edu.pl>

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014

ISSN 1640-6818 | ISSN 2083-4373

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 33,0. Ark. druk 39,0. Format B5. Nakład 95 egz.

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
-------------	---

DEBATA O USTROJACH MAJĄTKOWO-MALŻEŃSKICH

Tadeusz Smyczyński – Małżeńskie prawo majątkowe – uwagi krytyczne	13
Mirosław Nazar – Nowelizacje i interpretacje małżeńskiego prawa majątkowego – czy potrzebne są zmiany przepisów?	31
Grzegorz Jędrejek – Podział majątku wspólnego małżonków, w skład którego wchodzi prawo do kwatery żołnierskiej	75
Helena Ciepla – Podział majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności ustawowej w orzecznictwie Sądu Najwyższego	91
Janusz Gajda, Piotr Osowy – Dylematy nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 17 czerwca 2004 roku na przykładzie art. 36 ¹ k.r.o. Aspekty procesowe.....	101
Anita Lutkiewicz-Rucińska – Definicja wykonywania zarządu majątkiem wspólnym małżonków a czynność prawna prowadząca do nabycia przedmiotu majątkowego do tego majątku	123
Anna Urbańska-Lukaszewicz – Centralna Ewidencja Informacji o Działalności Gospodarczej i Krajowy Rejestr Sądowy – skuteczne rejestry umów majątkowych małżeńskich? Głos w dyskusji	155
Anna Stępień-Sporek – Kilka uwag o rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków	161
Magdalena Deneka – Umowna zmiana treści ograniczonych praw rzeczowych obciążających nieruchomości należącą do majątku wspólnego małżonków.....	185

Anna Urbańska-Lukaszewicz – Zarząd nieruchomością należącą do majątku wspólnego i służącą małżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej.....	205
--	-----

DEBATA NA TEMAT ZAGADNIENÍ PRAWA FILIACYJNEGO

Jerzy Strzebinczyk – Sugestie zmian w obrębie polskiego prawa filiacyjnego (pod rozważę ustawodawcy).....	227
Joanna Haberko – Dziecko poczęte jako najbliższy członek rodziny.....	243
Elżbieta Holewińska-Lapińska – Rola prawdy genetycznej w decyzji zainteresowanych osób o ustaleniu pochodzenia dziecka od ojca wskutek uznania w świetle orzecznictwa sądów powszechnych w 2011 roku....	263
Barbara Bajor – Ustalenie ojcostwa dziecka pełnoletniego. Uwagi do art. 76 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego	285

DEBATA O RELACJI RODZICE-DZIECKO

Wanda Stojanowska – „Porozumienie” rodziców jako przesłanka pozostawienia im obojgu władzy rodzicielskiej po rozwodzie. Wybrane zagadnienia	301
Jacek Mazurkiewicz – „Zanim pomysły nasze szezną wraz z nami”. O zapomnianych projektach reformy prawa rodzinnego	313
Marek Andrzejewski – Relacja rodzice i inne osoby dorosłe a dzieci w świetle nowych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i niektórych innych ustaw (wybrane problemy)	371
Mieczysław Goettel – Kontrowersje wokół tak zwanej pieczy podzielonej nad małoletnim	401
Agnieszka Gałakan-Halicka – Ograniczenie władzy rodzicielskiej ze względu na rozłączenie rodziców w świetle regulacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego	427

Piotr Telusiewicz – Kryteria doboru odpowiednich zarządzeń przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej	469
Anna Natalia Schulz – O współczesnych dylematach tworzenia międzynarodowych standardów Rady Europy dotyczących relacji pomiędzy rodzicami i dziećmi	483
Olga Bobrzyńska, Piotr Mostowik – Zwyczajny pobyt dziecka jako podstawa jurysdykcji krajowej oraz łącznik kolizyjny	509

VARIA

Małgorzata Łączkowska – Kilka uwag na temat nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dokonanych w ostatniej dekadzie.....	553
Mirosław Kosek – Ochrona rodziny w przepisach Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotyczących zawarcia małżeństwa.....	573
Ewa Kabza – Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka pełnoletniego po nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2008 roku.....	585
Anna Sylwestrzak – <i>Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych</i> a unormowania Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.....	611

Mirosław Nazar

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

**NOWELIZACJE I INTERPRETACJE
MAŁŻEŃSKIEGO PRAWA MAJĄTKOWEGO
– CZY POTRZEBNE SĄ ZMIANY PRZEPISÓW?**

Streszczenie

Ustalenia zawarte w artykule dotyczą głównie zmian unormowań Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego o stosunkach majątkowych małżonków wprowadzonych ustawą z 2004 r. W artykule omówiono przebieg prac nad nowelizacją prowadzonych w Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, w Sejmie i w Senacie. W nawiązaniu do krytycznych ocen nowelizacji z 2004 r. i postulatów zmian unormowań stosunków majątkowych małżonków sformułowany został pogląd o potrzebie zachowania powściągliwości w dokonywaniu kolejnych nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Wykorzystując dotychczasowy dorobek nauki prawa i uwzględniając orzecznictwo sądowe, należy przede wszystkim kontynuować wszechstronną interpretację obowiązujących przepisów. Rozważyć natomiast można zmiany Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz Kodeksu spółek handlowych w celu osiągnięcia zadowalającej spójności unormowań obu kodeksów dotyczących nabywania i wykonywania praw udziałowych w spółkach handlowych. Zmian wymaga również unormowanie odpowiedzialności małżonków za zobowiązania, które nie wynikają z czynności prawnych. Powinny być ponadto usunięte niejasności i uzupełnione braki w unormowaniach rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków małżonków.

Słowa kluczowe: Kodeks rodzinny i opiekuńczy, nowelizacja, interpretacje, prawa udziałowe w spółkach handlowych, odpowiedzialność za zobowiązania, rozdzielnosc majątkowa z wyrównaniem dorobków

1.

W bieżącym roku upływa dziesięć lat od uchwalenia w 2004 r. dziewiątej nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹, która zmieniła unormowania małżeńskiego prawa majątkowego obowiązujące, w zasadzie, w niezmienionej postaci od chwili uchwalenia kodeksu². Dziesięcioletni okres obowiązywania wspomnianej noweli³ zachęca do formułowania ocen trafności założeń nowelizacji, jej treści i regulacyjnej skuteczności wprowadzonych przez nią unormowań. Stały się one bowiem podstawą wielu rozstrzygnięć Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych oraz przedmiotem wykładni doktrynalnej i opinii formułowanych w literaturze prawniczej.

Odpowiedź na pytanie, czy potrzebne są zmiany przepisów małżeńskiego prawa majątkowego, warto poprzedzić krótkim zarysem przebiegu prac nad dziewiątą nowelizacją kodeksu. Wydaje się bowiem, że znajomość genezy przepisów, przebiegu prac przygotowawczych i legislacyjnych nad nimi nie tylko wspiera tak zwaną wykładnię historyczną, mającą zresztą niezbyt istotne znaczenie w ramach wykładni celowościowej⁴, lecz dodatkowo poszerza podstawę do oceny przepisów i formułowania ewentualnych postulatów ich zmian. Szkoda, że prace Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego (KKPC) utworzonej w 1996 r. nie były i nie są dokumentowane w powszechnie dostępnych biuletynach (przynajmniej w wersji elektronicznej), które prezentowałyby nie tylko końcowe wersje projektów aktów prawnych, lecz zawierałyby ponadto (przynajmniej skrótową) dokumentację przebiegu prac zespołów problemowych i pełnego składu Komisji na posiedzeniach plenarnych (tak, jak były dokumentowane prace Komisji Kodyfikacyjnej powołanej w 1919 r.). Byłoby to użyteczne nie tylko w późniejszej retrospektywnej analizie ustawodawstwa, lecz umożliwiłoby bieżącą, szerszą

---

¹ Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2004, nr 162, poz. 1691.

² Ustawa z dnia 19 grudnia 1975 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 1975, nr 45, poz. 234) uchyliła art. 44 k.r.o., który stanowił, że „Małżonek, który w czasie trwania wspólności ustawowej był odpowiedzialny za zobowiązania tylko z majątku wspólnego, ponosi po ustaniu wspólności odpowiedzialność z całego swego majątku, jednakże tylko do wartości przypadającego mu udziału w majątku wspólnym”. Tą samą ustawą rozszerzona została kognicja sądu rozwodowego w odniesieniu do orzekania o mieszkaniu rozwodzących się małżonków i o podziale ich majątku wspólnego (art. 58 § 2–4 k.r.o.).

³ Nowela z 2004 r. weszła w życie 20 stycznia 2005 r.

⁴ O użyteczności wykładni zwanej „historyczną” zob. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, wyd. 12, Warszawa 2013, s. 78.

dyskusję w środowisku prawników i dostarczałoby dodatkowego poglądowego materiału źródłowego dla doktryny i judykatury.

2.

Nowelizacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, uchwalona 17 czerwca 2004 r., oparta jest na projekcie zmiany kodeksu i innych ustaw, opracowanym w toku prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, działającej przy Ministrze Sprawiedliwości, powołanej na podstawie Uchwały nr 109/96 Rady Ministrów z dnia 17 września 1996 r. w sprawie powołania i organizacji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego. Komisja rozpoczęła działalność 5 grudnia 1996 r., bezpośrednio po powołaniu jej składu. Przewodniczącym został prof. dr hab. Zbigniew Radwański. Prace Komisji były prowadzone w zespołach problemowych i na posiedzeniach plenarnych.

Zmianę kodeksowych unormowań majątkowego prawa małżeńskiego zainicjowano w kwietniu 1997 r. w ramach zespołu problemowego powołanego przez przewodniczącego KKPC⁵. Stosunkowo długi okres między rozpoczęciem prac a ich finalizacją nie był następstwem opieszałości lub przesadnej rozwlekłości dyskusji nad projektowaną nowelizacją kodeksu. W odniesieniu do prawa rodzinnego zmiana unormowań stosunków majątkowych między małżonkami została uznana za priorytetową⁶. Już wkrótce jednak Komisja stanęła przed zadaniem opracowania projektu ustawy dostosowującej prawo polskie, a przede wszystkim Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz prawo o aktach stanu cywilnego, do postanowień zawartych w przepisach art. 10 Konkordatu między Stolicą

---

⁵ W skład zespołu problemowego prawa rodzinnego KKPC weszli profesorowie: A. Mączyński (członek KKPC, przewodniczący zespołu), T. Smyczyński i M. Nazar; po podjęciu (w 1998 r.) prac nad ustawą wprowadzającą instytucję separacji orzekanej przez sąd do zespołu powołana została prof. J. Panowicz-Lipska. Projekt dostosowania przepisów Kodeksu postępowania cywilnego do zamierzonych zmian w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym przygotował i przedstawił na posiedzeniach zespołu w lutym 2001 r. prof. F. Zedler; w posiedzeniach zespołu stale uczestniczył przewodniczący KKPC – prof. Z. Radwański.

⁶ Zob. *Założenia i ogólny kierunek zmian w prawie cywilnym, prawie rodzinnym i gospodarczym oraz w postępowaniu cywilnym – ustalenia dokonane na posiedzeniach plenarnych KKPC w dniach 5 grudnia 1996 r. i 8 stycznia 1997 r.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1997, nr 2, s. 319 i n.; Z. Radwański, K. Gonera, *Nowa kodyfikacja prawa prywatnego*, „Monitor Prawniczy” 1997, nr 5, s. 177 i n.; K. Gonera, *Założenia i ogólny kierunek zmian w prawie cywilnym (z prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego)*, „Państwo i Prawo” 1997, nr 9, s. 80 i n.

Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Warszawie 28 lipca 1993 r.⁷ Konkordat wszedł w życie po upływie jednego miesiąca od dnia wymiany dokumentów ratyfikacyjnych, która nastąpiła 25 marca 1998 r.⁸ Zespół problemowy prawa rodzinnego w krótkim czasie przygotował projekt ustawy dostosowującej przepisy prawa polskiego do postanowień art. 10 Konkordatu. Został on rozpatrzony i przyjęty na plenarnym posiedzeniu Komisji. Rządowy projekt ustawy nowelizacyjnej wraz z uzasadnieniem obejmował w przeważającej części tekst projektu, który przyjęła KKPC⁹. Ustawę wprowadzającą instytucję małżeństwa konkordatowego Sejm uchwalił 24 lipca 1998 r.; weszła ona w życie 15 listopada 1998 r.¹⁰

3.

Podjęte ponownie przez zespół problemowy prawa rodzinnego prace nad nowelizacją majątkowego prawa małżeńskiego zostały przerwane po postawieniu KKPC nowego zadania w postaci opracowania projektu ustawy o separacji orzekanej przez sąd. Pierwszy projekt rządowy z 1992 roku o separacji¹¹ został odrzucony przez Sejm w 1994 roku¹². W krytycznych wypowiedziach o projekcie podkreślano między innymi ograniczoną funkcjonalność instytucji separacji

---

⁷ Dz.U. 1998, nr 51, poz. 318. Przepis art. 10 Konkordatu określił przesłanki zawarcia małżeństwa kanonicznego ze skutkami takimi, jak zawarcie małżeństwa zgodnie z prawem polskim, ustalił rozłączność jurysdykcji sądów państwowych i kościelnych w sprawach małżeńskich i wskazał na dokonanie koniecznych zmian w prawie polskim, celem wprowadzenia w życie jego postanowień.

⁸ Zob. Oświadczenie rządowe z 3 kwietnia 1998 r. w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Warszawie 28 lipca 1993 r., Dz.U. 1993, nr 51, poz. 319. A. Mączyński (*Projektowana nowelizacja przepisów o zawarciu małżeństwa*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1998, nr 3, s. 525, przyp. 1) zwrócił uwagę, iż pierwszym dniem obowiązywania Konkordatu powinien być 26 kwietnia 1998 r., a nie – jak podano w oświadczeniu rządowym – 25 kwietnia 1998 r., wziąwszy pod uwagę reguły obliczania terminów w prawie polskim (art. 66 § 3 k.p.a. i art. 112 k.c.).

⁹ Zob. A. Mączyński, *Projektowana nowelizacja...*, s. 525 i n. 20 kwietnia 1998 r. Rada Ministrów wniosła do Sejmu projekt ustawy o zmianie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, Kodeksu postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Druk Sejmowy nr 292, III kadencja Sejmu).

¹⁰ Dz.U. 1998, nr 117, poz. 757.

¹¹ Druk Sejmowy nr 540, I kadencja Sejmu.

¹² Zob. J. Panowicz-Lipska, w: *System prawa prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, wyd. 1, Warszawa 2009, s. 819 i n.

(identyczność przesłanek orzeczenia separacji i rozvodu), potraktowanej w zasadzie jako surogat rozvodu przede wszystkim dla tych małżonków, którzy ze względów moralnych lub religijnych nie zdecydowaliby się na rozwiązanie małżeństwa. 9 września 1998 roku zgłoszono poselski projekt ustawy o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego oraz Prawo prywatne międzynarodowe¹³. Rada Ministrów zaproponowała rozpatrzenie projektu poselskiego o separacji łącznie z projektem rządowym ustawy o zmianie ustaw Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks cywilny, Kodeks postępowania cywilnego oraz Prawo o aktach stanu cywilnego, który został wniesiony do Sejmu 12 listopada 1998 roku¹⁴. Projekt rządowy powstał na bazie projektu ustawy przygotowanego przez zespół problemowy prawa rodzinnego, rozpatrzonego i przyjętego we wrześniu 1998 roku na plenarnym posiedzeniu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego.

Oba projekty (rządowy i poselski) zakładały, że separacja małżeńska orzekana przez sąd będzie instytucją niezależną od instytucji rozvodu. Orzeczenie rozvodu nie zostało uzależnione od pozostawania małżonków przez określony czas w separacji faktycznej. Żaden projekt nie zmierzał do wyrugowania instytucji rozvodu. Projekt rządowy od poselskiego różniło natomiast zasadniczo odmienne ujęcie przesłanek orzeczenia separacji. Za wystarczającą pozytywną przesłankę orzeczenia separacji projekt rządowy uznawał zupełny rozkład pożycia małżeńskiego, zaś projekt poselski – przesłanki orzekania separacji ujmował identycznie, jak sformułowane w k.r.o. przesłanki rozvodu. Wymaganie trwałości rozkładu pożycia sprzeciwiało się założeniu o restytucyjnej funkcji separacji, polegającej na możliwości przywrócenia wspólnego pożycia w ramach nadal formalnie istniejącej więzi małżeńskiej. Ponadto projekt poselski osłabiał funkcjonalność instytucji separacji przez to, że nawet długotrwały zupełny, ale jeszcze nietrwały, rozkład pożycia, nie byłby wystarczającą przesłanką dla kompleksowego uregulowania w jednym postępowaniu wielu istotnych spraw małżonków i założonej przez nich rodziny. Projekty – poselski i rządowy różniły się także sposobem regulacji zniesienia separacji; projekt rządowy, w przeciwieństwie do poselskiego, zakładał konieczność złożenia przez małżonków zgodnego wniosku. Ostatecznie 21 maja 1999 roku Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustaw Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks cywilny, Kodeks postępowania

¹³ Druk Sejmowy nr 591, III kadencja Sejmu.

¹⁴ Druk Sejmowy nr 708, III kadencja Sejmu.

cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹⁵. Ustawa w kwestiach zasadniczych uwzględnia wskazany wyżej projekt rządowy, wywodzący się z projektu zespołu problemowego prawa rodzinnego KKPC, rozpatrzonego i przyjętego przez Komisję. W odniesieniu do unormowań stosunków majątkowych między małżonkami nowa ustawa poszerzyła zakres przypadków ustania wspólności majątkowej w czasie trwania małżeństwa o orzeczenie separacji (art. 61⁵ k.r.o.). Nie rozstrzygnęła natomiast jednoznacznie, jaki ustrój majątkowy powstanie z chwilą zniesienia separacji, ograniczając się do ogólnego postanowienia, że z chwilą zniesienia separacji ustają jej skutki (art. 61⁶ § 2 k.r.o.), z zastrzeżeniem, że sąd na zgodny wniosek małżonków orzeka o utrzymaniu między nimi rozdzielności majątkowej (art. art. 61⁶ § 3 zd. 2 k.r.o.). Wątpliwości z tym związane usunęła definitywnie nowelizacja z 2004 r. (art. 54 § 2 zd. 1 k.r.o.; zob. też niżej punkty 13 i 15).

4.

Wydawało się, że po zakończeniu prac legislacyjnych, których rezultatem były dwie wskazane wyżej istotne nowelizacje Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i powiązane z nimi zmiany innych ustaw, zespół problemowy prawa rodzinnego KKPC będzie mógł się zająć bez dodatkowych obciążeń projektem ustawy zmieniającej unormowania majątkowego prawa małżeńskiego. Jeszcze jednak dwukrotnie pojawiły się kwestie wymagające pilnego rozstrzygnięcia, niezwiązane bezpośrednio z problematyką prac zespołu (o czym dalej – w punktach 19 i 20). Ponadto procedury prac Komisji i jej współdziałanie z Ministrem Sprawiedliwości, opiniowanie projektów ustaw, zwyczajowe tak zwane konsultacje międzyresortowe, kadencyjność składu Komisji (i jej zespołów problemowych), bieg terminów kolejnych kadencji Sejmu¹⁶ powodowały naturalne ograni-

¹⁵ Dz.U. 1999, nr 52, poz. 532; ustawa weszła w życie 16 grudnia 1999 r.

¹⁶ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego utworzona w 1996 r. (Uchwała RM nr 109/96 z dnia 17 września 1996 r.) zakończyła działalność 30 czerwca 2002 r. (zgodnie z art. 46 Ustawy z dnia 21 grudnia 2001 r. o zmianie ustawy o organizacji i trybie pracy Rady Ministrów oraz o zakresie działania ministrów, ustawy o działach administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U. nr 154, poz. 1800). W drugiej połowie 2002 r. powołano (na kadencję 2002–2006) nowy skład Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości (na podstawie Rozporządzenia RM z dnia 22 kwietnia 2002 r. w sprawie utworzenia, organizacji i trybu działania Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, Dz.U. 2002, nr 55, poz. 476 z późn. zm.). Zespół prawa rodzinnego KKPC w składzie wskazanym w przyp. 5, powołany do opracowania nowelizacji małżeńskiego prawa majątkowego, pracował w okresie pierwszej kadencji Komisji,

czenia możliwości szybkiego zakończenia prac nowelizacyjnych z zachowaniem ich ciągłości oraz niezmienności składu zespołu powołanego do ich przeprowadzenia.

5.

W grudniu 1999 r. zespół problemowy prawa rodzinnego KKPC¹⁷ sformułował pierwszą wersję projektu ustawy nowelizującej majątkowe stosunki małżeńskie. Po dyskusji, a także nawiązując do stanowiska Rady Legislacyjnej, postanowiono, że ustrojem ustawowym będzie nadal wspólność majątkowa. Rada Legislacyjna w sprawie stanu ustawodawstwa regulującego sytuację majątkową członków rodziny wypowiedziała się kompleksowo w uchwale podjętej przez Prezydium Rady 8 lutego 1996 r. na podstawie ustaleń plenarnego posiedzenia Rady Legislacyjnej z 14 grudnia 1995 r.¹⁸ Zajmując stanowisko w kwestii unormowania stosunków majątkowych między małżonkami, Rada Legislacyjna wyraziła, dyskusyjny zresztą, pogląd, że stworzenie regulacji prawnej realizującej jednocześnie postulat sprawnego zarządzania majątkiem wspólnym i postulat pełnego oraz rzeczywistego równouprawnienia małżonków „jest zadaniem niedającym się wykonać” (zwłaszcza gdy w majątku wspólnym małżonków istotną pozycję stanowią przedmioty wykorzystywane do prowadzenia działalności gospodarczej). Jednakże, zdaniem Rady, rygorystycznie skonstruowany system rozdzielności majątkowej utrudniałby realizację postulatu równego obciążenia małżonków obowiązkami związanymi z utrzymaniem rodziny. Uzasadniało to potraktowanie ustroju rozdzielności majątkowej wyłącznie jako ustroju umownego albo przymusowego. Rada podkreśliła zalety ustroju podziału dorobku (na wypadek ustania małżeństwa), ale uznała, że przedwczesne byłoby wprowadzenie go do kodeksu jako ustroju ustawowego. Postulowała natomiast rozważenie dopuszczalności umownego przyjęcia przez małżonków ustroju podziału dorobku, jak również – poszerzenie zakresu swobody majątkowych umów małżeń-

---

III kadencji Sejmu (20.10.1997–18.10.2001) i przejściowo (do 2002 r.) w okresie IV kadencji Sejmu (19.10.2001–18.10. 2005).

¹⁷ Skład zespołu pozostawał bez zmian – zob. przyp. 5.

¹⁸ Uchwałę opublikowano w „Kwartalniku Prawa Prywatnego” 1996, nr 4, s. 777 i n.; podstawę dyskusji stanowiły referaty A. Mączyńskiego (na temat stosunków majątkowych między małżonkami i dziedziczenia ustawowego małżonka) i T. Smyczyńskiego (na temat obowiązków alimentacyjnych).

szych oraz stworzenie systemu gwarancji ich jawności wobec osób trzecich, na przykład w trybie rejestracji.

6.

Ukończony w grudniu 1999 r. zespołowy projekt nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego przewidywał umieszczenie wśród regulacji praw i obowiązków małżonków (dział II tytułu I k.r.o.) przepisów przyznających jednemu małżonkowi, w celu zaspokojenia potrzeb rodziny w ramach stosunku małżeństwa, uprawnienie do korzystania z mieszkania będącego składnikiem majątku osobistego drugiego małżonka oraz z należących do niego przedmiotów urządzenia domowego (art. 34¹). Tytuł działu III tytułu I k.r.o. otrzymał nowe brzmienie: „Mażeńskie ustroje majątkowe”. Zmianie miała ulec struktura majątków osobistych małżonków. Przepis art. 33 k.r.o. w pkt 3 wymieniał „przedmioty majątkowe objęte wspólnością łączną podlegającą odrębnym przepisom”¹⁹, a kolejna istotna nowość polegała na objęciu zakresem surogacji wszystkich składników majątku osobistego.

W omawianej wersji projekt noweli wyrażał zasadę lojalnego współdziałania małżonków²⁰ i ich samodzielności w zarządzaniu majątkiem wspólnym z ograniczeniami²¹, niewynikającymi z podziału czynności zarządu na zwykłe i przekraczające zakres zwykłego zarządu, od którego odstąpiono, lecz wyrażone sformułowanymi przez wskazanie czynności wymagających współdziałania małżonków²². Pojęciem „zarząd majątkiem wspólnym” objęte zostały czynno-

¹⁹ Umieszczenie w majątkach osobistych małżonków praw udziałowych w spółce cywilnej lub osobowej spółce handlowej miało rozwikłać spory o przynależność do majątków małżonków ich praw wynikających z uczestnictwa w wymienionych spółkach. Trzeba zaznaczyć, że obowiązywały wówczas jeszcze przepisy Kodeksu handlowego, projekt Kodeksu spółek handlowych pozostawał w fazie prac legislacyjnych (został uchwalony 15 września 2000 r., a wszedł w życie 1 stycznia 2001 r.; Dz.U. 2000, nr 94, poz. 1037).

²⁰ „Art. 36 § 1. Oboje małżonkowie obowiązani są współdziałać w zarządzie majątkiem wspólnym, udzielać sobie wzajemnie informacji o stanie majątku wspólnego, o zarządzaniu majątkiem wspólnym i o zaciągniętych zobowiązaniach obciążających majątek wspólny”.

²¹ „Art. 36 § 2. Każdy z małżonków samodzielnie zarządza majątkiem wspólnym, chyba że przepisy poniższe stanowią inaczej. Wykonywanie zarządu obejmuje wszelkie czynności, jakie dotyczą określonych przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego, w tym czynności zmierzające do zachowania prawa”.

²² „Art. 36¹. Zgoda drugiego małżonka jest potrzebna do dokonania czynności prawnych, które prowadzą do zbycia, odpłatnego nabycia, obciążenia, oddania do używania wchodzących w skład majątku wspólnego nieruchomości, wieczystego użytkownika, przedsiębiorstwa,

ści dotyczące przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego. Już wówczas, w projekcie nowelizacji, zamieszczono przepis (art. 36 § 3) powierzający samodzielny zarząd przedmiotami majątkowymi służącymi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej wyłącznie małżonkowi, który wykonywałby zawód lub prowadziłby działalność gospodarczą. Autonomia zarządzania, o której mowa, według wyraźnego postanowienia nie rozciągałaby się jednak na czynności prawne prowadzące do zobowiązań lub rozporządzeń wymienionych w projektowanym art. 36¹, wymagających współdziałania małżonków przy dokonywaniu taksatywnie wymienionych czynności²³. Odpowiednio zmieniono brzmienie art. 39 i 40 k.r.o.

7.

W toku prac nad projektem nowelizacji majątkowego prawa małżeńskiego wiele kontrowersji wzbudzał sposób unormowania odpowiedzialności majątkiem wspólnym za długi jednego małżonka. Przyjęcie zasady samodzielności małżonków w zarządzaniu majątkiem wspólnym i założenia o wzajemnej lojalności małżonków nakazywałoby, konsekwentnie, dopuścić zaspokojenie wierzyciela z całego majątku wspólnego, jeżeli wierzytelność powstawałaby w czasie trwania wspólności majątkowej i nie dotyczyłaby majątku osobistego małżonka będącego dłużnikiem. Szczególnie uzasadnione wydawało się takie rozstrzygnięcie w odniesieniu do zobowiązań z czynności, których dokonanie, według projektu, miało wymagać obligatoryjnej zgody drugiego małżonka (mimo że niektóre z nich, a mianowicie – zobowiązania prowadzące do nabycia nowego składnika majątku wspólnego, nie byłyby czynnościami zarządu majątkiem wspólnym). Nie każda jednak czynność, niedotycząca majątku osobistego małżonka, a powodująca powstanie zobowiązania, była – według omawianego projektu – czynnością zarządu majątkiem wspólnym (na przykład umowa poręczenia albo umowa pożyczki konsumpcyjnej, niezwiązanej z zamiarem dokonania nakładu na majątek wspólny). W odniesieniu do takich zobowiązań (powstałych poza zakresem zarządu majątkiem wspólnym i zarazem niedotyczących

---

gospodarstwa rolnego, prawa do mieszkania, jak również darowizny z majątku wspólnego, z majątkiem drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych”.

²³ „Art. 36 § 3. Z zastrzeżeniem przepisu art. 36¹ przedmiotami majątkowymi służącymi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności gospodarczej zarządza samodzielnie małżonek wykonujący zawód lub prowadzący działalność gospodarczą”.

majątku osobistego) należało rozważyć dopuszczalność zaspokojenia z całego majątku wspólnego albo w wypadku wyrażenia zgody przez drugiego małżonka na zaciągnięcie zobowiązania, albo bez takiego wymogu, ale z zastrzeżeniem dopuszczalności ograniczenia przez sąd odpowiedzialności majątkiem wspólnym lub dodatkowo także z zastrzeżeniem wyczerpania przez wierzyciela możliwości zaspokojenia się z majątku osobistego małżonka będącego dłużnikiem. Przyjęto to drugie rozwiązanie, bez rozróżnienia zobowiązań z czynności zarządu majątkiem wspólnym i z czynności niebędących przejawem takiego zarządu (według definicji z projektowanego art. 36 § 2 zd. 2). Omawiany projekt nowelizacji z grudnia 1999 r. przewidywał w art. 41 § 1, że wierzyciel, którego dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków, mógłby żądać zaspokojenia z całego majątku wspólnego, lecz zastrzegając, że byłoby to wyłączone, jeżeli drugi małżonek wykazałby, że: „do zaspokojenia wierzyciela wystarczą przedmioty majątkowe należące do majątku osobistego dłużnika, wynagrodzenie za pracę dłużnika lub inne dochody uzyskane przez dłużnika z jego praw autorskich, prawa artysty wykonawcy do artystycznego wykonania, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego, a także przedmioty wchodzące w skład prowadzonego przedsiębiorstwa, jeżeli wierzytelność powstała w związku z prowadzoną przez dłużnika działalnością gospodarczą”. Jednocześnie przepis § 2 art. 41, wzorowany na obowiązującym wówczas analogicznym unormowaniu Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (art. 41 § 3), stanowił, że: „Z ważnych powodów małżonek dłużnika może żądać, aby sąd, po rozważeniu interesów wierzyciela i dłużnika oraz z uwzględnieniem stopnia przyczynienia się małżonka będącego dłużnikiem do powstania majątku wspólnego, ograniczył możliwość zaspokojenia się wierzyciela z majątku wspólnego”. Jeżeli natomiast wierzytelność powstałaby przed powstaniem wspólności ustawowej lub dotyczyłaby majątku osobistego jednego z małżonków, wierzyciel mógłby żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, z jego wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez dłużnika z jego działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych przez dłużnika z jego praw autorskich twórcy, praw artysty wykonawcy do artystycznego wykonania, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego (art. 41¹ omawianego projektu).

8.

W omawianym projekcie nowelizacji z grudnia 1999 r. zaproponowano nowe brzmienie przepisu art. 45 § 1 k.r.o.²⁴ Celem zmiany uzasadnianej względami ekonomicznymi i słusznościowymi miało być ograniczenie zakresu rozliczeń o zwrot wydatków poniesionych z majątku wspólnego na majątki osobiste małżonków i z majątków osobistych na majątek wspólny. Rozliczeniom nie podlegałyby wydatki i nakłady konieczne z majątku wspólnego na przedmioty majątkowe należące do majątków osobistych przynoszące dochody (gdyż te powiększają substancję majątku wspólnego) oraz obustronne wydatki i nakłady dokonywane między majątkiem wspólnym a majątkami osobistymi, poniesione na przedmioty służące zaspokojeniu potrzeb rodziny.

9.

Postanowiono ponadto bardziej adekwatnie określić podstawę normatywnej kwalifikacji majątku wspólnego po ustaniu wspólności ustawowej i jego podziału. W art. 46 zamykającym rozdział I („Wspólność ustawowa”) działu III, tytułu I znalazł się mianowicie nakaz odpowiedniego stosowania przepisów o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku, w braku odmiennych postanowień poprzedzających przepisów²⁵.

Rozdział II działu III, tytułu I otrzymał w omawianym projekcie tytuł: „Umowne ustroje majątkowe” i został podzielony na trzy oddziały: 1) „Przepisy ogólne”; 2) „Umowna wspólność majątkowa” i 3) „Umowna rozdzielnosc majątkowa”. W stosunku do obowiązujących wówczas unormowań Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego proponowane zmiany (poza redakcją przepisów) polegały na: 1) stworzeniu umownego ustroju rozdzielnosci majątkowej z rozliczeniem

---

²⁴ „Art. 45 § 1. Każdy z małżonków powinien zwrócić wydatki i nakłady poczynione z majątku wspólnego na jego majątek osobisty, z wyjątkiem wydatków i nakładów koniecznych poniesionych na przedmioty majątkowe przynoszące dochód lub służące do zaspokojenia potrzeb rodziny. Może żądać zwrotu wydatków i nakładów, które poczynił ze swojego majątku osobistego na majątek wspólny, chyba że były one dokonane w celu zaspokojenia potrzeb rodziny. Zwrotu dokonywa się przy podziale majątku wspólnego, jednakże sąd może nakazać wcześniejszy zwrot, jeżeli wymaga tego dobro rodziny”.

²⁵ „Od chwili ustania wspólności ustawowej do majątku, który był nią objęty, jak również do podziału tego majątku, stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku, jeżeli przepisy artykułów poprzedzających nie stanowią inaczej”.

dorobków; 2) ustaleniu, że w razie rozwiązania umowy majątkowej bez odmiennych postanowień stron powstaje wspólność ustawowa; 3) zakazie rozszerzenia wspólności majątkowej na przedmioty majątkowe objęte wspólnością łączną podlegającą odrębnym przepisom (przypisane w art. 33 do majątków osobistych); 4) na doprecyzowaniu w art. 50 chwili powstania wierzytelności (zamiast „przed zawarciem małżeństwa” – „przed rozszerzeniem wspólności”).

10.

Istotną nowością w porównaniu z obowiązującym stanem prawnym był projekt ustroju umownego w postaci rozdzielnosci majątkowej z rozliczeniem dorobków (w późniejszych projektach przyjęte zostało – jednolicie we wszystkich unormowaniach – określenie „z wyrównaniem dorobków” jako bardziej adekwatnie odzwierciedlające funkcję i skutki nowego ustroju). Do rozdzielnosci majątkowej z rozliczeniem dorobku miały być stosowane odpowiednio przepisy o pełnej rozdzielnosci majątkowej z zachowaniem dalszych unormowań (art. 51¹). Przyjęto przedmiotową formułę określenia zakresu dorobków małżonków (odmienną od później zaproponowanej formuły wartościowej). Dorobek podlegający rozliczeniu miał obejmować przedmioty majątkowe stanowiące majątek wspólny określony w przepisach o wspólności ustawowej, chyba że strony w umowie majątkowej postanowiłyby inaczej (art. 51²). Do wartości dorobku każdego z małżonków, ustalanej w celu przeprowadzenia rozliczenia, doliczane miały być: 1) darowizny z wyłączeniem dokonanych na rzecz wspólnych zstępnych małżonków oraz drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych na rzecz innych osób; 2) wartość usług świadczonych osobiście przez jednego z małżonków na rzecz majątku drugiego małżonka; 3) nakłady z majątku jednego małżonka na majątek drugiego małżonka²⁶; 4) wartość, o którą zmniejszył się majątek małżonka wskutek czynności prawnej dokonanej w celu pokrzywdzenia drugiego

---

²⁶ Nie została natomiast rozstrzygnięta (także w obecnie obowiązującym unormowaniu art. 51³ § 2 k.r.o.), sygnalizowana w ramach zespołu opracowującego projekt nowelizacji, kwestia nakładów z „dorobku” na przedmioty majątkowe nabyte przez małżonków przed zawarciem umowy majątkowej. Językowa wykładnia art. 51³ k.r.o. prowadzi do wniosku, że takie nakłady, dokonywane kosztem dorobków podlegających wszak wyrównaniu, nie podlegają doliczeniu do dorobków. Zagadnienie, o którym mowa, poruszył na tle obowiązującej już regulacji T. Sokołowski: T. Sokołowski, w: M. Andrzejewski, H. Dolecki, J. Haberko, A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski, A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 352.

małżonka (art. 51³). Wartość dorobku należałoby wyliczyć według stanu z chwili ustania rozdzielności majątkowej i według cen z chwili rozliczenia (art. 51⁴). Na zakres wyrównania różnicy wartości dorobków obojga małżonków mógłby wpłynąć „naganny sposób życia” małżonka domagającego się wyrównania. Rozliczenie byłoby dopuszczalne od chwili ustania rozdzielności majątkowej, a wyrównanie miałyby postać zapłaty lub przeniesienia prawa (art. 51⁵), przy czym w razie śmierci jednego z małżonków następowałyby między jego spadkobiercami a drugim małżonkiem (art. 51⁶).

11.

Stosownie do zmiany oznaczenia działu III w tytule I („Małżeńskie ustroje majątkowe”) rozdział III został zatytułowany „Przymusowy ustrój majątkowy”. Ustrój ten miał mieć postać rozdzielności określonej jako „pełna”. W rozdziale III (zatytułowanym w obowiązujących wówczas przepisach: „Ustanie wspólności majątkowej w czasie trwania małżeństwa”) zaproponowano następujące zmiany i dodatkowe postanowienia: 1) sąd, orzekając o pełnej rozdzielności majątkowej, powinien mieć na względzie także interes wierzycieli i mógłby ustanawiać rozdzielność majątkową najwcześniej od dnia wytoczenia powództwa; 2) pełna rozdzielność majątkowa powstawałaby z mocy prawa nie tylko w razie ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków, ale także w wypadku ogłoszenia jego upadłości; 3) w razie uchylenia ubezwłasnowolnienia między małżonkami powstawałby ustrój wspólności ustawowej (nie ustalono wówczas jeszcze analogicznego skutku w odniesieniu do umorzenia, ukończenia lub uchylenia postępowania upadłościowego); 4) w kwestii rozdzielności majątkowej powstającej w razie orzeczenia separacji postanowiono, że tę rozdzielność regulują odrębne przepisy (art. 53¹). W omawianym projekcie nowelizacji nie zostały jeszcze jednoznacznie przesądzone: przymusowy charakter rozdzielności majątkowej powstającej wskutek orzeczenia separacji i typ ustroju, jaki powstawałby w następstwie jej zniesienia. Obowiązujący wówczas art. 61⁶ k.r.o. stanowił tylko w § 2, że „Z chwilą zniesienia separacji ustają jej skutki”, a w § 3, zd. 2, iż „Na zgodny wniosek małżonków sąd orzeka o utrzymaniu między małżonkami rozdzielności majątkowej”.

12.

Projekt noweli z grudnia 1999 r. zawierał ponadto propozycję uzupełnienia unormowań rozciągających kognicję sądu rozwodowego na orzekanie o mieszkaniu rozwodzących się małżonków. Przepis art. 58³ przewidywał mianowicie, że w wypadku, gdy prawo do mieszkania wspólnie dotychczas zajmowanego przysługuje tylko jednemu małżonkowi, drugi powinien opuścić mieszkanie w terminie sześciu miesięcy od daty uprawomocnienia się wyroku orzekającego rozwód, chyba że sąd w tym wyroku lub w odrębnym orzeczeniu po rozwiązaniu małżeństwa przyznałby mu uprawnienie do używania tego mieszkania, orzekając jednocześnie o sposobie korzystania z mieszkania i o ponoszeniu kosztów jego utrzymania przez oboje rozwiedzionych małżonków. Uprawnienie do używania mieszkania wygasaloby, jeżeli rozwiedziony małżonek, któremu sąd je przyznał, zawarłby nowe małżeństwo lub nabyłby prawo do innego lokalu mieszkalnego, w którym mógłby zaspokajać potrzeby mieszkaniowe własne i dzieci, nad którymi sprawowałby władzę rodzicielską. Jeżeli zaś dopuszczałby się istotnych uchybień przy jego wykonywaniu, drugi małżonek mógłby żądać pozbawienia go tego uprawnienia. Projekt zachowywał ustanowioną w ramach nowelizacji z 1975 r. dyrektywę orzekania w sprawach mieszkaniowych rozwiedzionych małżonków, nakazującą uwzględnić przede wszystkim potrzeby dzieci i małżonka, któremu powierzone zostało wykonywanie władzy rodzicielskiej.

13.

Założenia nowelizacji i jej zasadnicze kierunki oraz regulacje przyjęte w 1999 r. wyznaczyły dalszy tok prac nad projektem ustawy zmieniającej małżeńskie prawo majątkowe. Projekt noweli z drugiej połowy 2000 r. zawierał większość przedstawionych wyżej unormowań z uściślonym brzmieniem i skorygowaną numeracją przepisów. Istotnie natomiast zmieniona została regulacja zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków wierzyciela jednego z nich. Zachowano unormowanie dotyczące wierzytelności powstałych przed powstaniem wspólności lub dotyczących majątków osobistych małżonków, natomiast proponowano nową formułę w odniesieniu do zaspokojenia pozostałych wierzytelności z zobowiązań obciążających jednego małżonka. Po pierwsze, w art. 41 § 1 wyrażono zasadę, według której wierzyciel jednego małżonka mógłby żądać zaspokojenia z całego majątku wspólnego małżonków (oprócz zaspokojenia

z majątku osobistego dłużnika) tylko wtedy, jeżeli na zaciągnięcie zobowiązania drugi małżonek wyraziłby zgodę. Nie byłoby to jednak dopuszczalne, gdyby małżonek niebędący dłużnikiem wykazał, że do zaspokojenia wierzyciela wystarczą przedmioty majątkowe należące do majątku osobistego dłużnika, wynagrodzenie za pracę dłużnika lub dochody uzyskane z prowadzonej przez niego innej działalności zarobkowej, z jego praw autorskich twórcy, z praw artysty wykonawcy do artystycznego wykonania, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego, a jeżeli wierzytelność powstała w związku z działalnością gospodarczą dłużnika, także przedmioty wchodzące w skład prowadzonego przedsiębiorstwa. Po drugie, w związku z odejściem od zasady zaspokojenia wierzyciela jednego małżonka z całego majątku wspólnego (egzekucyjny dostęp do całego majątku wspólnego miała bowiem zapewniać wierzycielowi zgoda drugiego małżonka na zaciągnięcie zobowiązania) – wykreślone zostało unormowanie dopuszczające ograniczenie przez sąd możliwości zaspokojenia się wierzyciela z majątku wspólnego. Po trzecie, w odniesieniu do zobowiązań obciążających jednego tylko małżonka wprowadzono do projektu unormowanie (art. 41 § 2) stanowiące, że w wypadku zobowiązań zaciągniętych bez zgody drugiego małżonka albo niewynikających z czynności prawnej wierzyciel będzie mógł się zaspokoić z majątku osobistego dłużnika oraz tylko z niektórych składników majątku wspólnego (wymienionych w przytoczonym wcześniej § 1 art. 41).

Przedstawione unormowanie stało się przedmiotem polemiki członków zespołu problemowego prawa rodzinnego. Wskazywano mianowicie niespójność wymogu zgody jednego małżonka na zaciągnięcie zobowiązania przez drugiego małżonka pod rygorem ograniczenia dostępu wierzyciela do majątku wspólnego z proklamowaną zasadą samodzielności małżonków w zarządzaniu majątkiem wspólnym i w prowadzeniu działalności zawodowej lub zarobkowej²⁷. Ponadto wątpliwości budziło znaczne osłabienie możliwości zaspokojenia wierzytelności niewynikających z czynności prawnych, bez ich zróżnicowania, a więc nie tylko

---

²⁷ W toku prac zespołu prawa rodzinnego KKPC odrzucono propozycję wprowadzenia instytucji ogólnej zgody jednego małżonka na zaciąganie przez drugiego małżonka zobowiązań w ramach prowadzonej przez niego działalności gospodarczej lub zawodowej. Zgoda miałaby być wyrażona na piśmie z podpisem notarialnie poświadczonym; wywoływałyby skutki określone w art. 41 § 1 k.r.o. W sprawnie funkcjonującym systemie rejestru przedsiębiorców udzielenie zgody, o której mowa, mogłoby być ujawnione, zapewniając nie tylko pewność, ale i szybkość obrotu prawnego.

deliktowych, ale także wierzytelności alimentacyjnych i roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia (choćby powiększyło masę majątku wspólnego).

W omawianej wersji projektu nowelizacji kodeksu do § 2 art. 53 dodano postanowienie, że wspólność ustawowa powstaje nie tylko z chwilą uchylenia ubezwłasnowolnienia małżonka, ale także w razie umorzenia, ukończenia lub uchylenia postępowania upadłościowego. Przepis art. 61⁶ § 4 k.r.o. w zaproponowanym brzmieniu miał zaś rozstrzygnąć jednoznacznie, że zniesienie separacji powoduje powstanie ustroju ustawowego, chyba że sąd na zgodny wniosek małżonków orzekłby o utrzymaniu między małżonkami rozdzielności majątkowej. W toku dyskusji w ramach zespołu po raz pierwszy przedstawiono propozycję wprowadzenia do projektu noweli instytucji sprzeciwu małżonka wobec czynności zarządu majątkiem wspólnym, zamierzonych przez drugiego małżonka. Projekt nowelizacji kodeksu został zaprezentowany uczestnikom zorganizowanej przez KKPC konferencji (Warszawa, 19 września 2000 r.)²⁸, w której wzięli udział zaproszeni praktycy wymiaru sprawiedliwości i nauki; projekt skierowano też do tak zwanych konsultacji międzyresortowych.

14.

Ponieważ III kadencja Sejmu upływała 18 października 2001 roku (wybory parlamentarne odbyły się 29 września 2001 r.), nowelizację małżeńskiego prawa majątkowego mógł uchwalić w zwykłym trybie legislacyjnym, właściwym dla nowel tego rodzaju, dopiero Sejm następnej, czwartej, kadencji.

Prace nad projektem kodeksu kontynuowano na przełomie lat 2001 i 2002. Jak już wspomniano, KKPC, utworzona w 1996 r., zakończyła działalność 30 czerwca 2002 r. W drugiej połowie 2002 r. powołano nowy skład Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości (na kadencję 2002–2006; zob. punkt 4). Premier – na wniosek Ministra Sprawiedliwości

---

²⁸ Protokół z przebiegu konferencji – archiwum KKPC; zob. też publikacje poświęcone omówionym wyżej projektom nowelizacji unormowań stosunków majątkowych między małżonkami, w szczególności: T. Smyczyński, *Projekt ustawy zmieniającej małżeńskie prawo majątkowe*, „Studia Prawnicze” 2000, nr 3–4, s. 152 i n. (omówienie wraz z tekstem projektu i jego uzasadnieniem); T. Sokołowski, *Uwagi o projektowanej regulacji stosunków majątkowych między małżonkami*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, nr 1, s. 139 i n.; A. Lutkiewicz-Rucińska, *Uwagi do projektu zmiany małżeńskiego prawa majątkowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, nr 1, s. 149 i n.; G. Jędrejek, *Uwagi do projektu o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, „Studia Prawnicze” 2002, nr 3, s. 149 i n.

– powołał przewodniczącego Komisji (został nim prof. Z. Radwański) i, 1 sierpnia 2002 r., jej członków. Przewodniczący Komisji utworzył zespół problemowy prawa rodzinnego²⁹, któremu powierzył przygotowanie projektu nowelizacji unormowań stosunków między rodzicami i dziećmi oraz pieczy zastępczej nad małoletnimi.

Zespół przejął również projekt nowelizacji majątkowego prawa małżeńskiego opracowany w poprzedniej kadencji KKPC. Krótkie terminy określone dla nadania projektowi dalszego biegu uniemożliwiły szerszą dyskusję nad jego ostateczną wersją.

15.

W październiku 2002 r. do tak zwanych konsultacji międzyresortowych przekazano projekt ustawy nowelizującej Kodeks rodzinny i opiekuńczy nieco różniący się od przedstawionych już projektów z lat 1999 i 2000. Składnikiem majątków osobistych miały się stać wyłącznie te prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie. W przepisie art. 37 uszczegółowiono wyliczenie czynności prawnych wymagających współdziałania małżonków. Przepis art. 38 otrzymał nowe brzmienie: „W razie zawarcia odpłatnej umowy bez wymaganej zgody drugiego małżonka osoba trzecia nabywa prawo lub zostaje zwolniona z obowiązku, chyba że działa w złej wierze”. Utrzymana została zasada zaspokojenia wierzyciela jednego małżonka z całego majątku wspólnego tylko wtedy, gdy na zaciągnięcie zobowiązania wyraził zgodę drugi małżonek. Pominęto natomiast zastrzeżenie, według którego żądanie wierzyciela nie zostałyby uwzględnione, jeżeli drugi małżonek wykazałby, że do zaspokojenia wierzyciela wystarczą przedmioty majątkowe należące do majątku osobistego dłużnika, wynagrodzenie za pracę dłużnika lub dochody uzyskane z prowadzonej przez niego innej działalności zarobkowej, z jego praw autorskich twórcy, praw artysty wykonawcy do artystycznego wykonania, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego, a jeżeli wierzytelność powstała w związku

²⁹ W skład zespołu weszli profesorowie: M. Nazar (członek KKPC, przewodniczący zespołu), E. Holewińska-Lapińska, J. Panowicz-Lipska, T. Smyczyński, T. Sokołowski, W. Stojanowska (do grudnia 2004 r.); w lutym 2005 r. powołano także prof. M. Andrzejewskiego. W pracach zespołu stale uczestniczyli: prof. Z. Radwański (przewodniczący KKPC) i sędzia R. Zegadło (sekretarz KKPC). Prof. A. Mączyński, który kierował pracami zespołu problemowego prawa rodzinnego w okresie kadencji KKPC 1996–2002, od 1997 r. pełnił funkcję sędziego TK, a w 2001 r. objął stanowisko wiceprezesa TK, co uniemożliwiło jego dalszy udział w pracach KKPC.

z działalnością gospodarczą dłużnika – także przedmioty wchodzące w skład prowadzonego przedsiębiorstwa. Nie został natomiast zmieniony, zaprojektowany uprzednio, art. 41 § 2 ograniczający zaspokojenie z majątku wspólnego nie tylko wierzytelności z zobowiązań jednego małżonka niezakończonych przez drugiego, ale także – bez rozróżnienia i wyjątków – zobowiązań niewynikających z czynności prawnych.

W przepisach o ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków pierwotną przedmiotową formułę ich określenia³⁰ zastąpiła formuła wartościowa³¹. Wskazane zostały mianowicie, przez odesłanie do postanowień art. 33, poszczególne kategorie przedmiotów majątkowych, których wartość miałyby być pomijana przy obliczaniu dorobku, oraz te rodzaje przysporzeń, których wartość należałoby doliczyć do wartości dorobku (z zastrzeżeniem odmiennych postanowień umowy majątkowej).

Omawiany projekt nowelizacji nie dopuszczał kształtowania przez sąd uprawnień rozwiedzonego małżonka do korzystania z mieszkania będącego przedmiotem prawa drugiego małżonka (por. punkt 12). Przewidywał natomiast odpowiednie zmiany i uzupełnienia przepisów Kodeksu postępowania cywilnego oraz obejmował przepisy przejściowe. Nie zawierał jednak propozycji szczególnych unormowań procesowych, które ułatwiałyby małżonkom rozliczenia po ustaniu między nimi ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków (zob. też punkt 29).

16.

Ze względu na szczególną doniosłość zamierzonej regulacji, projekt nowelizacji kodeksu otrzymała do zaopiniowania Rada Legislacyjna (zgodnie z obowiązującym wówczas § 12 ust. 2 Regulaminu pracy Rady Ministrów) oraz, mimo braku formalnego obowiązku przeprowadzenia szerszych konsultacji, także: Rzecznik Praw Obywatelskich, Sąd Najwyższy, Krajowa Rada Sądownictwa, Naczelna Rada Adwokacka, Krajowa Rada Radców Prawnych, Krajowa Rada Notarialna, Krajowa Rada Komornicza oraz Pełnomocnik Rządu do spraw

---

³⁰ „Dorobek obejmuje przedmioty majątkowe należące do majątku wspólnego określonego w przepisach o ustawnym ustroju majątkowym, chyba że strony w umowie majątkowej postanowiły inaczej”.

³¹ „Dorobkiem każdego z małżonków jest wzrost wartości jego majątku po zawarciu umowy majątkowej”.

Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn. W zgłoszonych uwagach nie zakwestionowano podstawowego założenia projektu nowelizacji o utrzymaniu wspólności majątkowej jako małżeńskiego ustroju ustawowego w zmodyfikowanej postaci. Nie zakwestionowano również unormowania składu majątków małżonków oraz zasady zarządu majątkiem wspólnym małżonków, odpowiedzialności małżonków za zobowiązania cywilnoprawne, a także konstrukcji ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków i ustroju przymusowego. Przedstawione opinie zawierały szczegółowe uwagi do poszczególnych elementów treści lub sformułowań projektowanych unormowań. Z pełną aprobatą spotkała się propozycja poszerzenia swobody umownego kształtowania ustroju majątkowego, a w szczególności – projekt ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków.

17.

Najczęściej zastrzeżenia i wątpliwości wyrażane w opiniach nadesłanych do Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczyły zasadności ograniczenia zakresu taksatywnie określonych czynności, do których dokonania przez jednego małżonka wymagana byłaby zgoda drugiego małżonka. Wskazywano, że także odpłatne nabycie lub zbycie ruchomości o znacznej wartości i użyteczności może być porównywalne z analogicznymi czynnościami dotyczącymi nieruchomości. W odpowiedzi zespołu problemowego prawa rodzinnego zwrócono uwagę, że standard zarządu majątkiem wspólnym małżonków powinien być dostosowany do przyjętego w art. 23 k.r.o. wzorca prawidłowego funkcjonowania osobisto-majątkowej wspólnoty małżonków. Przepisy kodeksu o stosunkach osobistych i majątkowych między małżonkami nie powinny być bowiem oparte na założeniu, że typowym zjawiskiem jest wzajemna nielojalność małżonków i lekceważenie interesów założonej przez nich rodziny. Oznaczałoby to bowiem pośrednie wyrażenie przez ustawodawcę poglądu, że małżeństwo i związany z nim zwykle majątkowy ustrój ustawowy nieuchronnie tworzą stan zagrożenia interesów małżonków i rodziny przez nich założonej. Podkreślono, że w projekcie noweli na wypadek zagrożenia interesów rodziny wskutek braku należytej dbałości małżonków o majątek wspólny zostały przewidziane środki zabezpieczające (art. 39, 40, 41, 45 § 3, 52 k.r.o.). Wskazano też, że realizacja postulatu objęcia wymogiem uzyskiwania zgody małżonka innych jeszcze czynności niż wymienione

w art. 37 § 1 według (proponowanego w niektórych opiniach konsultacyjnych) kryterium wartości przysporzenia dokonywanego z majątku wspólnego, znacznie ograniczyłaby zakres samodzielnego działania małżonków ze szkodą dla szybkości obrotu. Przyjęcie jakiegokolwiek progu wartości przysporzeń dokonywanych z majątku wspólnego musiałoby być arbitralne i nieadekwatne do bardzo zróżnicowanego majątkowego statusu różnych rodzin. Ustalenie kryterium wartościowego na zbyt niskim poziomie krępowałoby nadmiernie małżonków posiadających majątek znacznej wartości i osiągających znaczne dochody, małżonków osiągających zaś niskie dochody nie chroniłoby bardziej niż proponowana regulacja zarządu majątkiem wspólnym. Takie rozwiązanie byłoby nawet regresem w stosunku do dotychczasowego unormowania zarządu majątkiem wspólnym małżonków, według którego zakres czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczających zwykły zarząd należało ustalać indywidualnie, z uwzględnieniem wartości majątku wspólnego³².

18.

W projekcie omawianej noweli, rozpatrzonym i przyjętym przez KKPC po wspomnianych konsultacjach, znalazło się kilka nowych regulacji, a brzmienie niektórych pierwotnie projektowanych unormowań zostało nieznacznie zmienione. Syntetyczna formuła przepisu art. 33 pkt 9 („prawa twórcy”) została zastąpiona obszerniejszym wyliczeniem: „prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy”, nawiązującym do unormowań (i terminologii) ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych³³ oraz ustawy – Prawo własności przemysłowej³⁴ z elastycznym zastrzeżeniem (ze względu na identyczne *ratio legis*) zaliczenia do majątków osobistych małżonków także innych praw twórcy, wynikających z odrębnych unormowań³⁵. Dodano art. 36¹ o sprzeciwie jednego małżonka wobec zamierzonej przez drugiego małżonka czynności zarządu majątkiem wspólnym. W celu zwiększenia ochrony

---

³² Zob. M. Nazar, w: *System prawa prywatnego*, t. 11..., s. 337 i n.; por. też T. Smyczyński, *Projekt ustawy...*, s. 157.

³³ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r., t.j. Dz.U. 2006, nr 90, poz. 631 ze zm.

³⁴ Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r., t.j. Dz.U. 2013, poz. 1410.

³⁵ Zob. np. art. 1 ust. 1 pkt 2 i art. 71 ust. 1 nieobowiązującej Ustawy z dnia 24 listopada 1995 r. o nasiennictwie (t.j. Dz.U. 2001, nr 53, poz. 563 ze zm.) oraz art. 138 obowiązującej Ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o nasiennictwie (Dz.U. 2012, poz. 1512 ze zm.).

majątku wspólnego podtrzymano propozycję zawężenia zakresu zastosowania art. 38 k.r.o. przez odniesienie go wyłącznie do czynności prawnych odpłatnych, dokonanych przez jednego małżonka bez wymaganej zgody drugiego, z zachowaniem w pozostałym zakresie dotychczasowego jego brzmienia. W toku redakcyjnego opracowania projektu pominięto poprawkę sformułowania art. 41 § 2, zgłoszoną w toku bieżących prac zespołu problemowego prawa rodzinnego, aby w odniesieniu do zobowiązań zaciągniętych przez jednego małżonka bez zgody drugiego albo zobowiązań niewynikających z czynności prawnych wskazać oprócz składników przedsiębiorstwa składniki gospodarstwa rolnego jako potencjalny przedmiot zaspokojenia wierzytelności powstałej w związku z jego prowadzeniem. Brzmienie art. 50 kształtującego sytuację wierzyciela, który zmierza do zaspokojenia wierzytelności powstałej po rozszerzeniu wspólności majątkowej, zostało doprecyzowane i zharmonizowane z postanowieniami projektowanych artykułów 41 k.r.o. i 776¹ § 2 k.p.c przez wskazanie, że wierzyciel może żądać zaspokojenia także z tych przedmiotów majątkowych, które należałyby do majątku osobistego dłużnika, gdyby wspólność nie została rozszerzona. Ze względu na zastąpienie określenia „majątek odrębny” oznaczeniem „majątek osobisty” w projekcie znalazło się postanowienie, że ilekroć w obowiązujących przepisach jest mowa o majątku odrębnym małżonka, należy przez to rozumieć jego majątek osobisty³⁶.

19.

Wkrótce kolejny raz³⁷ okazało się, że prace zespołu problemowego prawa rodzinnego nad nowelizacją majątkowego prawa małżeńskiego zostaną połączone z opracowaniem następnego projektu zmian osobowego prawa małżeńskiego. Pełnomocnik Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn w piśmie z 6 lutego 2003 r., skierowanym do Ministra Sprawiedliwości, dowodził mianowicie, że przepis art. 10 k.r.o. jest sprzeczny z zasadą równouprawnienia kobiet i mężczyzn,

---

³⁶ Zob. w szczególności K. Zawada, *Uwagi o zamierzonej nowelizacji majątkowego prawa małżeńskiego oraz niektórych innych przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, nr 4, s. 917 i n.; Z. Radwański, R. Zegadło, *Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego. Sprawozdanie z działalności w okresie od 1 lipca 2002 r. do 31 grudnia 2003 r.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2004, nr 2, s. 589 i n.

³⁷ Zob. w pkt 2 i 3 uwagi o pracach nad projektami przepisów o małżeństwie konkordatowym i separacji.

gdź różnicuje ich wiek uprawniający do zawarcia małżeństwa. Twierdził, że takie zróżnicowanie zwróciło uwagę Komitetu Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych Narodów Zjednoczonych podczas prezentacji polskiego raportu z wykonania postanowień *Międzynarodowego paktu praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych* w Genewie (w listopadzie 2002 r.). Pełnomocnik sformułował postulat utrzymania zasady zawierania małżeństw przez osoby, które ukończyły 18 lat, z jednoczesnym dopuszczeniem zawierania małżeństw przez małoletnich obu płci, którzy ukończyli 16 lat, za zezwoleniem sądu z ważnych powodów, jeżeli z okoliczności wynikałoby, że zawarcie małżeństwa byłoby zgodne z dobrem założonej rodziny. Do rządowego projektu nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (i innych ustaw), przejmującego projekt rozpatrzonej i przyjętej przez KKPC, zaaprobowanej przez Ministra Sprawiedliwości, włączona została propozycja zmiany art. 10 k.r.o. postulowana przez Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, ale w wersji zaproponowanej przez Departament Legislacyjno-Prawny Ministerstwa Sprawiedliwości. Zmiana polegała na dopuszczeniu zawierania małżeństw przez małoletnich obu płci po ukończeniu przez nich 16 lat, z zastrzeżeniem jednak wymogu ukończenia 18 lat przez jednego z przyszłych małżonków³⁸.

20.

Rządowy projekt nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (i innych ustaw) wpłynął do Sejmu 23 kwietnia 2003 r.³⁹ Do pierwszego czytania został skierowany 6 maja 2003 r. Na posiedzeniu (nr 49) Sejmu, które odbyło się 22 maja 2003 r., projekt został skierowany do Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach (z zaleceniem zasięgnięcia opinii Komisji Polityki Społecznej i Rodziny).

---

³⁸ Analogiczną propozycję zawierał Projekt rządowej ustawy o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (druk nr 292, III kadencja Sejmu, 20.04.1998 r.). Propozycja zmiany art. 10 k.r.o. została przez Sejm odrzucona. Krytycznie oceniła ją także doktryna prawnicza. Ponowna propozycja zmiany art. 10 k.r.o., zainicjowana 6 lutego 2003 r. wystąpieniem Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, została krytycznie oceniona przez KKPC (zob. Ocena postulatów nowelizacji art. 10 k.r.o. zgłoszonego przez Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn i uwagi do stanowiska Departamentu Legislacyjno-Prawnego Ministerstwa Sprawiedliwości z 20.02.2003 r., archiwum KKPC).

³⁹ Druk Sejmowy nr 1566, IV kadencja Sejmu.

Pięć dni po przedstawieniu Sejmowi wspomnianego projektu nowelizacji Trybunał Konstytucyjny, w wyroku z 28 kwietnia 2002 r.⁴⁰, orzekł, że art. 84 k.r.o. jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 oraz art. 72 zd. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie, w jakim wyłączał prawo mężczyzny będącego biologicznym ojcem dziecka do dochodzenia ustalenia ojcostwa. Powyższe stanowisko TK skłoniło Ministerstwo Sprawiedliwości do szybkiej nowelizacji art. 84 k.r.o. Zespół problemowy prawa rodzinnego KKPC przygotował projekt koniecznych zmian w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym oraz w Kodeksie postępowania cywilnego, uwzględniając wskazany wyżej wyrok TK. Oparty na nim rządowy projekt zmian art. 84 k.r.o. i przepisów k.p.c. (nowy art. 454¹ i zmiana brzmienia art. 456), przyznający domniemanemu ojcu legitymację do wytoczenia powództwa o ustalenie ojcostwa, został przedstawiony Sejmowi 3 lipca 2003 r. jako „autopoprawka” do rządowego projektu ustawy przesłanego do Sejmu 23 kwietnia 2003 r.⁴¹. Marszałek Sejmu 16 lipca 2003 r. skierował „autopoprawkę” rządu do Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach. Komisja zakończyła prace 3 marca 2004 r., przedstawiając Sejmowi sprawozdanie i wniosując o uchwalenie załączonego do niego projektu ustawy z uwzględnieniem „autopoprawki”⁴².

21.

W toku prac Komisji pierwotny rządowy projekt nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz Kodeksu postępowania cywilnego (z 23 kwietnia 2003 r., uzupełniony „autopoprawką” z 3 lipca 2003 r.) został nieznacznie zmieniony i uzupełniony, z tym że unormowanie małżeńskich stosunków majątkowych w zasadzie pozostało bez zmian (zob. niżej). W projekcie przedstawionym przez Komisję zaproponowano mianowicie uzupełnienie art. 1 k.r.o. o przepis § 4 stanowiący, że mężczyzna i kobieta, będący obywatelami polskimi przebywającymi za granicą, mogą zawrzeć małżeństwo również przed polskim konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula. Komisja uwzględniła propozycję Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, zachowującą wymóg ukończenia 18 lat przez osoby wstępujące

⁴⁰ Sygn. K 18/02, Dz.U. 2003, nr 9, poz. 175.

⁴¹ Druk Sejmowy nr 1566-A, IV kadencja Sejmu.

⁴² Zob. Druk Sejmowy nr 2450, IV kadencja Sejmu.

w związek małżeński, ale dopuszczającą zarazem zawarcie małżeństwa przez osobę, która ukończyła 16 lat, jeżeli sąd zezwoliłby jej na zawarcie małżeństwa (z zastrzeżeniem, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem założonej rodziny). Nie została więc uwzględniona propozycja rządowa, aby przynajmniej jedna z osób zawierających małżeństwo miała ukończone 18 lat. Komisja proponowała zmianę pierwotnego projektu nowelizacji art. 84 k.r.o., uwzględniając sugestie przedstawione przez przedstawiciela Ministra Sprawiedliwości uczestniczącego w posiedzeniach Komisji, a oparte na postulatach sformułowanych przez zespół prawa rodzinnego KKPC. Wykluczone zostało mianowicie dochodzenie ustalenia ojcostwa po śmierci dziecka – zarówno przez domniemanego ojca, jak i matkę dziecka, z zastrzeżeniem, że w razie śmierci dziecka, które było powodem w sprawie ustalenia ojcostwa mogliby dochodzić jego zstępni (zaproponowana została również odpowiednia zmiana brzmienia art. 456 k.p.c.). Jedyne merytoryczne odstępstwo w projekcie Komisji od zmian przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego o ustrojach majątkowych małżeńskich przedstawionych w rządowym projekcie nowelizacji polegało na zachowaniu art. 38 k.r.o. w dotychczasowym obowiązującym brzmieniu (odrzucono więc propozycję ograniczenia zakresu jego zastosowania do czynności prawnych wyłącznie odpłatnych, dokonanych przez jednego małżonka bez wymaganej zgody drugiego małżonka).

Uchwalenie zmian w małżeńskim prawie majątkowym, które było zasadniczą częścią rządowego projektu nowelizacji, jednak się opóźniło. Na posiedzeniu Sejmu (nr 74) 28 kwietnia 2004 r., w ramach drugiego czytania projektu nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (i innych ustaw), z powodu zastrzeżeń odnośnie do akceptacji przez Komisję Nadzwyczajną zmiany art. 10 k.r.o. (dotyczącego małżeńskiej przeszkody wieku) i w wyniku nieuwzględnienia przez nią zgłoszonych poprawek⁴³, projekt nowelizacji został ponownie skierowany do Komisji Nadzwyczajnej (z zaleceniem zasięgnięcia opinii Komisji Polityki Społecznej i Rodziny). Komisja Nadzwyczajna w sprawozdaniu z 12 maja 2004 r.⁴⁴ wniosła o odrzucenie wspomnianych poprawek. Sejm jednak w trzecim czytaniu projektu nowelizacji kodeksu (na posiedzeniu nr 75, 14 maja 2004 r.) uchwalił

---

⁴³ Jedną poprawką polegała na postulatcie skreślenia projektowanej zmiany art. 10 k.r.o., druga natomiast zawierała nawet propozycję podwyższenia wieku małżeńskiego do 21 lat (zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet), z zastrzeżeniem dopuszczalności zawarcia małżeństwa przez osobę, która ukończyła 18 lat, za zezwoleniem sądu opiekuńczego z ważnych powodów, jeżeli z okoliczności wynikałoby, że zawarcie małżeństwa byłoby zgodne z dobrem założonej rodziny.

⁴⁴ Druk Sejmowy nr 2450-A, IV kadencja Sejmu.

ustawę w brzmieniu nieuwzględniającym projektu zmiany art. 10 k.r.o. Senat w uchwale z 3 czerwca 2004 r.⁴⁵ wprowadził do przedstawionej mu ustawy trzy „kosmetyczne”, redakcyjne poprawki oraz dwie zmiany w przejściowym unormowaniu art. 5⁴⁶. Sejmowa Komisja Nadzwyczajna do spraw zmian w kodyfikacjach 15 czerwca 2004 r. zaaprobowała poprawki Senatowi⁴⁷. Sejm 17 czerwca 2004 r. przyjął poprawki pozytywnie zaopiniowane przez Komisję Nadzwyczajną. Prezydent przekazaną mu ustawę (18 czerwca 2004 r.) podpisał 5 lipca 2004 r. Ustawa została ogłoszona w Dzienniku Ustaw z 19 lipca 2004 r., nr 162, poz. 1691, a więc dopiero po upływie piętnastu miesięcy od chwili przedstawienia Sejmowi pierwotnego rządowego projektu nowelizacji kodeksu. Zgodnie z art. 6 weszła w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia jej ogłoszenia, to znaczy 20 stycznia 2005 r., z wyjątkiem przepisów, które zmieniły brzmienie art. 84 k.r.o. i unormowań Kodeksu postępowania cywilnego (art. 454¹ i 456), dotyczących sądowego ustalenia ojcostwa (z uwzględnieniem legitymacji czynnej domniemanego ojca; weszły one w życie z dniem opublikowania ustawy, to znaczy 19 lipca 2004 r.).

22.

Dopełnieniem zmian w unormowaniach małżeńskiego prawa majątkowego stała się nowelizacja art. 52 k.r.o. W lipcu 2005 r. przewodniczący KKPC, prof. Z. Radwański, przedstawił na posiedzeniu zespołu problemowego prawa rodzinnego propozycję rozważenia nowelizacji art. 52 k.r.o. Zmiana miała polegać na przyznaniu wierzycielowi jednego z małżonków legitymacji do wszczęcia procesu o ustanowienie między małżonkami ustroju rozdzielności majątkowej, co w dalszej perspektywie zapewniałoby egzekucyjny dostęp do większej części majątku wspólnego niż ta, którą wyznaczył art. 41 § 2 w brzmieniu nadanym nowelą z 2004 r. Poprawie uległaby sytuacja wierzyciela, którego wierzytelność nie powstała z czynności prawnej albo miała źródło w czynności prawnej, ale

---

⁴⁵ Druk Sejmowy nr 2970, IV kadencja Sejmu.

⁴⁶ W art. 5 ust. 5 pkt 2 wyraz „zaciągnięte” (zobowiązania) zastąpiono wyrazem „powstałe”, a art. 5 ust. 6 uzyskał brzmienie: „Jeżeli roszczenie powstało przed wejściem w życie ustawy, egzekucję prowadzi się według przepisów dotychczasowych” (zamiast proponowanego unormowania: „Egzekucję wszczętą przed dniem wejścia w życie ustawy prowadzi się według przepisów dotychczasowych”).

⁴⁷ Druk Sejmowy nr 2981, IV kadencja Sejmu.

dokonanej przez jednego małżonka bez zgody drugiego małżonka. Przedstawiona wówczas kontrpropozycja zmiany art. 41 k.r.o., którego brzmienie w toku prac zespołu prawa rodzinnego ewoluowało, a ostateczna wersja budziła zastrzeżenia części członków zespołu (zob. punkty 7, 13, 15), nie zyskała aprobaty jako przedwczesna (nowela z 2004 r. weszła w życie 20 stycznia 2005 r.). Przeważył pogląd o potrzebie poddania art. 41 k.r.o. weryfikacji w praktyce orzeczniczej i ocenie doktryny. Propozycja zmiany brzmienia art. 52 k.r.o. miała zostać włączona do projektu ustawy nowelizującej unormowania kodeksu dotyczące stosunków między rodzicami i dziećmi, projektu, który w tym samym czasie przygotowywał zespół problemowy prawa rodzinnego.

Na plenarnym posiedzeniu KKPC projekt nowelizacji art. 52 k.r.o. został przyjęty z jednym uzupełnieniem. Mianowicie, w celu usunięcia pojawiających się wątpliwości odnośnie do dopuszczalności zawarcia przez małżonków majątkowej umowy małżeńskiej po powstaniu ustroju przymusowego z mocy orzeczenia wydanego na żądanie jednego z małżonków, zaproponowano jednoznaczne rozstrzygnięcie tej kwestii. Ustalone wówczas brzmienie art. 52 k.r.o. nie uległo zmianie w toku późniejszych prac legislacyjnych.

Propozycję nowelizacji unormowań stosunków między rodzicami a dziećmi (z włączoną do niej zmianą unormowania art. 52 k.r.o.), opracowaną przez zespół problemowy prawa rodzinnego KKPC działającej w latach 2002–2006, przejęła Komisja Kodyfikacyjna powołana w 2006 r. na kolejną kadencję. Projekt ten, ze zmianami, stał się podstawą rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, który wpłynął do Sejmu 24 listopada 2006 r.⁴⁸ Prace legislacyjne nad całym projektem nie zostały zakończone przed upływem V kadencji Sejmu (19.10.2005–4.11.2007). Projekt zmiany brzmienia art. 52 k.r.o. włączono natomiast do ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, której uchwalenie (7 września 2007 r.⁴⁹) okazało się możliwe przed końcem upływającej wówczas kadencji Sejmu. Było to działanie uzasadnione, ponieważ w szczególności egzekwowanie roszczeń alimentacyjnych, jako niewynikających z czynności prawnych, podlega w czasie trwania wspólności majątkowej małżeńskiej dłużnika alimentacyjnego i jego małżonka

---

⁴⁸ Druk Sejmowy nr 1166, V kadencja.

⁴⁹ Ustawa została opublikowana w Dz.U. nr 192, poz. 1382; przepis art. 52 k.r.o. w zmienionym brzmieniu zaczął obowiązywać 20 stycznia 2008 r. (dokładnie trzy lata po wejściu w życie kompleksowej nowelizacji małżeńskiego prawa majątkowego, uchwalonej 17 czerwca 2004 r.).

restrykcyjnej regule egzekucyjnego zaspokojenia wierzyciela tylko z niektórych składników majątku wspólnego (art. 41 § 2 k.r.o.).

23.

Unormowania wprowadzone w ramach dziewiątej nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2004 r. dotyczące małżeńskich ustrojów majątkowych i odpowiedzialności małżonków za zobowiązania wraz z późniejszą zmianą art. 52 k.r.o. (będącą jedenastą nowelizacją kodeksu⁵⁰) stały się przedmiotem wielu opracowań doktrynalnych, których autorzy nie ograniczyli się do interpretacyjnych wniosków *de lege lata*, lecz, oceniając krytycznie nowe unormowania, przedstawili wnioski *de lege ferenda*, w większości jednak sformułowane ogólnie i tezewo⁵¹. Wyrażono między innymi także opinię, że niektóre rozwiązania wprowadzone nowelą z 2004 r. są niezgodne z zasadami Kodeksu cywilnego (co w części ma być konsekwencją wykładni proponowanej w nauce prawa rodzinnego, która jakoby pogłębia różnice między regulacjami Kodeksu cywilnego i Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego)⁵², a przepis art. 36 § 3 k.r.o. jest wręcz sprzeczny z art. 64 ust. 3 Konstytucji RP⁵³. Analiza orzecznictwa

---

⁵⁰ W kwestii chronologii nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego zob. M. Nazar, w: J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, wyd. 4, Warszawa 2012, s. 32 i n.

⁵¹ Krytyczną obszerną ocenę obowiązujących od 20 stycznia 2005 r. unormowań stosunków majątkowych między małżonkami przedstawił ostatnio J. Pisuliński, wiceprzewodniczący KKPC (*O potrzebie reformy przepisów regulujących stosunki majątkowe między małżonkami*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2012, nr 2, s. 195–218); za słuszną, co do zasady, trzeba uznać sugestię J. Pisulińskiego o potrzebie podjęcia dyskusji nad kolejną nowelizacją małżeńskiego prawa majątkowego (zob. niżej pkt 23–30). Spośród opracowań monograficznych poświęconych znowelizowanemu małżeńskiemu prawu majątkowemu odnotować trzeba przede wszystkim monografię K. Gołębiowskiego (*Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012), zawierającą szeroko rozwinięte wnioski interpretacyjne *de lege lata*, połączone z ostrymi krytycznymi ocenami zarówno nowelizacji k.r.o. z 2004 r., jak i propozycji interpretacji „nowych” przepisów w piśmiennictwie. Szkoda, że Autor, dokonujący wyjątkowo szczegółowych i rozwiniętych ustaleń *de lege lata*, swoje przemyślenia *de lege ferenda* sformułował tylko ogólnie, tezewo, głównie w podsumowaniu publikacji (s. 658–664). Rozwijanie złożonych jurydycznych konstrukcji teoretycznych na podstawie zwięzle sformułowanych przepisów i bogatego dorobku doktryny oraz judykatury jest bardziej kuszące i mniej ryzykowne niż „kompresowanie” rozbudowanych jurydycznych koncepcji teoretycznych do formatu syntetycznych przepisów, wymagających przy tym adekwatnego ich umiejscowienia w szerszym kontekście normatywnym.

⁵² J. Pisuliński, *O potrzebie reformy...*, s. 196 i 218.

⁵³ Taki dyskusyjny i odosobniony wniosek interpretacyjny sformułował J. Pisuliński, tamże, s. 203.

nie wykazuje jednak nieprzewidywalnych trudności i zasadniczych rozbieżności w interpretowaniu i stosowaniu przepisów wprowadzonych do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nowelą z 2004 r. Można też stwierdzić, że nie pojawiły się w orzeczniczej praktyce przypadki stanów faktycznych, dla których znowelizowane przepisy tego kodeksu byłyby niewystarczającą lub nieadekwatną podstawą do rozstrzygnięć. Naturalnie, sąd, stwierdziwszy niedoskonałość ustawy, nie może uchylić się od rozstrzygnięcia przedstawionej mu sprawy, poprzestając na sformułowaniu postulatów *de lege ferenda*.

Pełna ocena przepisów w kontekście praktyki orzeczniczej wymagałaby reprezentatywnej analizy akt sądowych i praktyki notarialnej w zakresie stosowania ocenianych unormowań. Nie mniej istotne byłoby również sondażowe poznanie opinii uczestników obrotu prawnego, co jednak wymagałoby specyficznych, nieprawniczych, technik badawczych⁵⁴.

24.

Prawo nie jest tożsame z przepisami. Realny kształt nadaje mu judykatura, nawiązująca do doktryny prawniczej. Jurydyczna wartość przepisów zależy niewątpliwie od ich merytorycznej i formalnej konstrukcji, ale nie bez znaczenia jest również sądowa interpretacja dokonywana w toku rozpoznawania i rozstrzygania konkretnych spraw, a więc skutecznie weryfikująca funkcjonalność przepisów i ich adekwatność do rzeczywistości obrotu prawnego. Doktrynalna wykładnia jest natomiast często uwikłana w formułowanie ocen analizowanych unormowań z uwzględnieniem apriorycznie i kazuistycznie konstruowanych stanów faktycznych oraz subiektywnie formułowanych założeń prakseologicznych i aksjologicznych.

Rozbieżność wniosków interpretacyjnych na tle jakiejś regulacji prawnej sama przez się nie stanowi wystarczającego argumentu na rzecz jej zmiany w trybie nowelizacji. Gdyby przyjąć taką dyrektywę legislacyjną, to większość unormowań musiałaby podlegać nieustannym zmianom. Za nowelizacją może przemawiać daleko idąca rozbieżność interpretacji przepisów w orzecznictwie i w doktrynie lub istniejące luki w unormowaniach tak istotne, że nawet wnioski prawnicze nie są pewnym środkiem wypełnienia ich przekonującą

---

⁵⁴ Takie wszechstronne badania poprzedziły opracowanie pierwszej nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego uchwalonej w grudniu 1975 r. (zob. niżej przyp. 56).

treścią normatywną. Zmiany społecznego i gospodarczego kontekstu przepisów można uwzględniać, posługując się dynamiczną koncepcją interpretacji prawa. Gdy natomiast zabiegi interpretacyjne nie są w stanie zapewnić adekwatności unormowań do potrzeb obrotu prawnego, utrzymuje się rozbieżność orzecznictwa, pojawia się chwiejność praktyki notarialnej, wskazane może się okazać rozważenie zmiany przepisów, których wykładnia oraz stosowanie nastroczą trudności i wzbudzają zastrzeżenia nie tylko z doktrynalnego punktu widzenia⁵⁵.

Nawet jednak najstarannie opracowane akta prawne mogą się stać przedmiotem rozbieżnych interpretacji. Syntetyczna formuła przepisów, zgodna z zasadami techniki prawodawczej, daje zwykle dość szerokie pole dla wielu wariantów interpretacyjnych. Zmusza także do poszukiwania w trybie złożonych nieraz zabiegów interpretacyjnych podstawy do rozstrzygnięcia stanów faktycznych, których twórcy przepisów nie mogli przewidzieć w chwili stanowienia prawa, a które pojawiają się nawet w czasie bardzo odległym, w zasadniczo zmienionych uwarunkowaniach obrotu prawnego. Przykładem przepisów bardzo starannie przygotowywanych, które nastroczyły judykaturze dość istotnych trudności interpretacyjnych, są niektóre unormowania z pierwszej nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁵⁶ (tak zwana nowela

---

⁵⁵ Por. Uzasadnienie rządowego projektu nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wniesionego do Sejmu 23 kwietnia 2004 r., Druk Sejmowy nr 1566, IV kadencja Sejmu.

⁵⁶ Stanowiły one w przeważającej części rezultat prac zespołu prawników, którego zadaniami były: ocena stanu prawa rodzinnego po niemal dziesięciu latach od uchwalenia Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i sformułowanie ewentualnych propozycji reformy prawa rodzinnego. Pomysł wszechstronnego zbadania sytuacji rodziny polskiej w różnych aspektach życia pojawił się w Sejmie w połowie 1973 r. w nawiązaniu do zbliżającego się upływu pierwszego dziesięciolecia obowiązywania Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Na wspólnym posiedzeniu sejmowych Komisji Prac Ustawodawczych oraz Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości 18.12.1973 r. rozpoczęto prace poświęcone ocenie sytuacji rodziny w Polsce i stanu unormowań prawa rodzinnego. Minister Sprawiedliwości wygłosił referat o funkcjonowaniu przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Powołane zostały dwa zespoły rzeczoznawców – prawników (przewodniczący: J. Ignatowicz, członkowie: T. Dybowski, T. Majewski, J.S. Piątowski, J. Polony, Z. Radwański, Z. Wasilkowska, J. Winiarz) i socjologów (przewodnicząca: A. Kłoskowska; członkowie: K. Bożkowska, D. Markowska, J. Piotrowski, Z. Tyszka). Zespół prawników powierzył teoretykom i praktykom, spoza grona członków zespołu, przygotowanie opracowań dotyczących dotychczasowego funkcjonowania unormowań kodeksu i ewentualnych zmian unormowań prawa rodzinnego (J. Panowicz-Lipska – Zawarcie małżeństwa; K. Bielawska-Jackowska – Prawa i obowiązki małżonków; L. Stecki – Stosunki majątkowe między małżonkami; M. Matuszyńska, M. Stypułkowska – Rozwód; W. Stojanowska – Pochodzenie dziecka; B. Dobrzański – Przystosowanie; T. Smyczyński – Obowiązki i uprawnienia alimentacyjne; M. Safjan – System władzy rodzicielskiej i opieki nad dzieckiem; A. Strzembosz – System władzy rodzicielskiej i opieki w praktyce sądu opiekuńczego; J. Polony – Ochrona rodziny w prawie karnym). Członkowie zespołu socjologów opracowali, w kilku referatach, wybrane socjologiczne aspekty życia polskich

z 1975 r.⁵⁷). Już rok po wejściu w życie wskazanej nowelizacji Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego złożył wniosek o uchwalenie wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w celu ujednoczenia orzekania w wyroku rozwodowym o wspólnym mieszkaniu zajmowanym przez małżonków oraz o podziale majątku wspólnego⁵⁸. Przepisy, poddane interpretacji w szczególnym trybie uchwalenia wytycznych, a następnie w kolejnych szczegółowych rozstrzygnięciach Sądu Najwyższego i wszechstronnie analizowane w literaturze, w niezmięnionej postaci obowiązują do dzisiaj, mimo naturalnej rozbieżności między wnioskami interpretacyjnymi judykatury i doktryny.

25.

Trudno nie podzielić opinii, że częste i pochopne zmiany prawa dokonywane przez ustawodawcę „przekonanego o własnej nieomyślności i niemającego zaufania do sądów” nie są korzystne nie tylko dla judykatury, ale także dla doktryny prawniczej. A. Mączyński trafnie zwrócił uwagę, że ich następstwem są „publikacje, w których zamiast próby dokonania wykładni obowiązujących przepisów formułuje się pochopne i nie dość przemyślane postulaty zmian mających udoskonalić obowiązujące prawo”. Takie działanie „wywiera »efekt mrozący« wobec prób odważniejszych rozstrzygnięć, popartych uzasadnieniem wychodzącym poza instrumentarium złożone ze środków wykładni językowej i *argumentum a contrario*”⁵⁹. Syntetyczna językowa formuła przepisów, będąca współczesnym standardem w tworzeniu prawa, obecne tempo zmian uwarunkowań

---

rodzin. Trzeba zwrócić uwagę, że zespół prawników, kierowany przez prof. J. Ignatowicza, zajął stanowisko w kwestii oceny unormowań Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i sformułował postulaty nowelizacyjne dopiero po zapoznaniu się zarówno z wymienionymi wyżej opracowaniami eksperckimi, jak i z wynikami sondażu OBOPiSP Komitetu ds. Radia i Telewizji „Problemy prawnorodzinne w opinii społecznej” oraz z danymi statystycznymi dostarczonymi przez GUS („Problemy realizacji postanowień Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”); zob. J. Ignatowicz, *Doniesie zmiany w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym*, „Nowe Prawo” 1976, nr 4, s. 543 i n.

⁵⁷ Ustawa z dnia 19 grudnia 1975 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. nr 45, poz. 234; weszła w życie 1 marca 1976 r.

⁵⁸ Uchwała IC SN, sygn. III CZP 30/77, Wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie orzekania w wyroku rozwodowym o wspólnym mieszkaniu, zajmowanym przez małżonków, oraz o podziale majątku wspólnego (art. 58 § 2, 3 i 4 k.r.o.), OSNC 1978, nr 3, poz. 39.

⁵⁹ A. Mączyński, *Uwagi o stanie nauki polskiego prawa cywilnego*, „Państwo i Prawo” 2011, nr 6, s. 16; autor przytoczył (tamże) m.in. dobitnie sformułowaną przez E. Kwiatkowskiego przestrożę, iż: „Lepsze rezultaty wydają prawa i stosunki dalekie od ideału, ale stałe, znane powszechnie i obliczalne, niż ustawicznie wypieranie jednej doskonałości przez drugą”.

obrotu prawnego i pojawiania się nowych zjawisk ekonomicznych, społecznych, a w sferze stosunków normowanych prawem rodzinnym – także obyczajowych, osadzenie prawa krajowego w szerszym kontekście prawa europejskiego, niejako z natury rzeczy powoduje zmianę rozkładu ciężaru interpretacji prawa między wykładnią językową a funkcjonalną⁶⁰. Tymczasem utrzymuje się skłonność do przedkładania semantycznych wniosków interpretacyjnych nad wieloaspektowe zabiegi interpretacyjne. Gdy dzieje się to w ramach wykładni praktycznej, skutkami omawianej postawy bywają rozstrzygnięcia dalekie od założenia interpretacyjnego o racjonalności prawodawcy, usprawiedliwiane formalistycznie, bez należytej refleksji, że *ratio est anima legis*⁶¹. Doktrynalna wykładnia kończy się zaś niekiedy zarzutem, że ustawodawca nie powiedział nic nowego ponad to, co było dotychczas powszechnie wiadome i aprobowane, albo że jego normatywny produkt powoduje absurdalne skutki. W takim ujęciu interpretacyjnym prawodawca racjonalny, według koniecznego (choć kontrfaktycznego) założenia, staje się banalny albo ułomny z powodu rzekomej ograniczonej zdolności tylko do powtarzania prawd oczywistych, niezdolności do zwięzłego wysłowienia kwintesencji teoretycznych konstrukcji jurystycznych i braku umiejętności takiego formułowania zakresów zastosowania przepisów, by w sposób niebudzący wątpliwości zapewniały objęcie nimi wszystkich znanych i jeszcze nieznanymi stanów faktycznych⁶². Stąd już tylko krok do postulatów pośpiesznego tworzenia

⁶⁰ M. Safjan w wywiadzie *Prawnik w nowoczesnej Europie* udzielonym kwartalnikowi „Na Wokandzie” (2010, nr 2, s. 48) powiedział m.in.: „Podstawowa dzisiaj idea wykładni prawa w zjednoczonej Europie zakłada, że punktem kluczowym jest funkcja i cel przepisu, a nie jego dosłowne brzmienie. To przewrót iście kopernikański. Prawa nie czyta się już dosłownie, lecz zawsze zakładając jego racjonalność i dążenie do określonego celu. Nie litera jest najważniejsza, ale to, czemu norma ma służyć w sytuacji, w której będzie zastosowana. Interpretacja funkcjonalna jest co najmniej tak samo istotna, jak semantyczna”. Za właściwą obecnie, w kwestii kolejności i znaczenia reguł wykładni, trzeba uznać postawę, w myśl której należy zastosować reguły wszystkich typów i porównać ich wyniki. Jednakowe rezultaty umacniają końcowy wynik interpretacyjny, rozbieżne zaś uzasadniają dokonanie pewnych przybliżeń – tak Z. Radwański, M. Zieliński, w: *System prawa prywatnego*, t. 1: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, wyd. 2, Warszawa 2012, s. 530.

⁶¹ Przywołać można w tym miejscu chociażby nagłośnione ostatnio przez media przypadki „stosowania” przez organa administracji publicznej i sądy rodzinne przepisów o władzy rodzicielskiej, o pomocy rodzinie i pieczy zastępczej, kończące się dramatem rodzinnym i osobistym.

⁶² Można w tym miejscu przytoczyć K. Gołębiowskiego (*Zarząd majątkiem...*, s. 146), który, kwestionując *ex cathedra* definicyjny charakter i merytoryczne znaczenie unormowania zawartego w art. 36 § 2 zd. 2 k.r.o., stwierdził: „należy przyjąć, że przepis ten potwierdza kwestię, która jest oczywista i wynika z pozostałych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”, a jego ogólnikowość pozbawia go praktycznego znaczenia, poza włączeniem w zakres pojęcia „zarząd majątkiem wspólnym” czynności zachowawczych. I dalej (tamże) uznał, że o trafności

innych przepisów, według założenia równie kontrfaktycznego, jak interpretacyjny aksjomat o racjonalności prawodawcy, doskonalszych, bo nowych. Naturalnie zbyt swobodna, »brzegowa«, wykładnia funkcjonalna w jurydycznym przeplocie z wnioskowaniami prawniczymi, wykraczającymi (*praeter legem*) poza akceptowalny zakres ich stosowania, może grozić rozchwianiem systemu prawa lub jego części, niestabilnością praktyki jego stosowania. Podobne zagrożenia mogą jednak powodować pochopne zmiany prawa. Nasuwa się homerowska przestroga *incidis in Scyllam, cupiens vitare Charybdim*, której potoczne tłumaczenie brzmi zresztą bardziej dosadnie. Nowe przepisy to nowe prawo tylko w załączku. Kształtuje się ono bowiem dopiero w procesie praktyki interpretowania i stosowania przepisów⁶³, z uwzględnieniem także zabiegów interpretacyjnych doktryny prawniczej. Pożądaney interpretacji przepisów nie można ustalić ani z dnia na dzień, ani z jakimś krótkim *vacatio interpretationis*.

26.

Powyższe refleksje skłaniają do powściągliwości w udzieleniu odpowiedzi na pytanie „Nowelizować czy interpretować przepisy małżeńskiego prawa majątkowego?” Nowelizacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2004 r. miała wady, ale w zestawieniu z jej założeniami i wynikami doktrynalnej wykładni oraz stosowania przepisów przez nią wprowadzonych nie jest aż tak ułomna, jak to wynika z publikacji ukierunkowanych nie na interpretację „nowych” unormowań, lecz na uzasadnienie potrzeby podjęcia ich nowelizacji. Niemniej jednak krytyczne oceny „nowych” przepisów i przebieg ewolucji projektów poszczególnych unormowań (przedstawiony w znacznym, z konieczności, skrócie

---

jego wniosku może świadczyć pogląd jednego z przedstawicieli doktryny (a więc nawet nie *communis opinio*). Idąc przedstawionym tokiem rozumowania można by chyba, na przykład, analogicznie sformułować równie dyskusyjny wniosek o banalności wprowadzenia do k.c. art. 33¹, bo przecież orzecznictwo i doktryna (choć nie powszechnie) były raczej skłonne uznawać dopuszczalność stosowania prawa z uwzględnieniem istnienia tzw. ułomnych osób prawnych, a od 1.01.2001 r. „ułomna osobowość” niektórych jednostek organizacyjnych wynikała z przepisów Kodeksu spółek handlowych. Brak miejsca nie pozwala na szersze ustosunkowanie się do innych analogicznie konstruowanych ocen opisywanych albo interpretowanych obowiązujących przepisów noweli z 2004 r. (w szczególności zmierzających do wykazania ich redakcyjnej lub treściowej ułomności albo wręcz absurdalności, zob. np. K. Gołębowski, *Zarząd majątkiem...*, s. 431 i n.).

⁶³ „(D)opiero wtedy, gdy dokonamy interpretacji (wykładni przepisów) otrzymujemy prawo, czyli system norm, lub co najmniej jego poszczególne fragmenty” – tak Z. Radwański, M. Zieliński, w: *System prawa prywatnego*, t. 1..., s. 534.

w punktach 5–18) usprawiedliwiają sformułowanie pewnych sugestii nie interpretacyjnych, lecz nowelizacyjnych.

27.

Do rozważenia, gdyby podjęto prace nad kolejną nowelizacją przepisów regulujących stosunki majątkowe między małżonkami, szczególnie nadaje się zagadnienie nabywania i wykonywania przez małżonków pozostających w ustroju wspólności majątkowej praw udziałowych w spółkach handlowych. Te kwestie nie były bowiem, na żadnym etapie, objęte zakresem prac zespołów problemowych prawa rodzinnego KKPC⁶⁴. Obowiązywały wówczas jeszcze przepisy Kodeksu handlowego, nowy Kodeks spółek handlowych przechodził fazę prac projektowych, a potem legislacyjnych; został uchwalony 15 września 2000 r. i wszedł w życie 1 stycznia 2001 r.⁶⁵ W pierwotnej wersji Kodeks spółek handlowych zawierał tylko trzy przepisy odnoszące się bezpośrednio do osób pozostających w związkach małżeńskich (art. 27, 209 i 377), z tym że tylko jeden dotyczył stosunków majątkowych między małżonkami, dopuszczając wpisanie do rejestru wzmianki o umowie dotyczącej tych stosunków (art. 27). Tak zwane przepisy dodane, a mianowicie art. 183¹ i art. 332¹, wprowadzone zostały do Kodeksu spółek handlowych 15 stycznia 2004 r. przez Ustawę z dnia 12 grudnia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw⁶⁶. Dopuszczyły one ograniczenie lub wyłączenie w umowie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej wstąpienia do spółki współmałżonka współnika, gdy udział lub udziały w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i akcje imienne w spółce akcyjnej „są objęte wspólnością majątkową małżeńską”. Rządowy projekt ustawy⁶⁷ takich unormowań nie zawierał. Pojawiły się one dopiero w wyniku prac Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach⁶⁸,

⁶⁴ Z wyjątkiem kwestii przynależności do małżonków praw udziałowych wynikających z ich udziału w spółce osobowej, ale normowanej wówczas przepisami Kodeksu handlowego; zob. też przyp. 18.

⁶⁵ Dz.U. 2000, nr 94, poz. 1037.

⁶⁶ Dz.U. nr 229, poz. 2276.

⁶⁷ Wpłynął do Sejmu 5 czerwca 2003 r.; Druk Sejmowy nr 1666, IV kadencja Sejmu.

⁶⁸ Zob. Sprawozdanie z dnia 30 października 2003 r. Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (druk nr 1666); Druk Sejmowy nr 2153.

a obecne brzmienie nadane im zostało w uchwale Senatu⁶⁹. Stały się one przedmiotem licznych i rozbieżnych, z reguły krytycznych, opinii⁷⁰. Nie przekonuje uzasadnienie odmiennej oceny, głoszące, że brak omawianej regulacji powodowałaby „niepotrzebne przeniesienie konfliktów ze stosunków prawnorodzinnych do spółki”⁷¹, między innymi dlatego, że Kodeks spółek handlowych nie wyklucza generalnie wspólności spółkowych praw udziałowych, a więc także innej niż wynikająca ze stosunku małżeńskiej wspólności majątkowej, której istnieniu również przecież mogą towarzyszyć konflikty osobiste współuprawnionych⁷².

Problem zapewnienia jednoznaczności i spójności unormowań Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz Kodeksu spółek handlowych jest, *de lege ferenda*, rzadko poruszany w literaturze z dziedziny prawa rodzinnego. Po „oczyszczeniu przedpola” nowelizacji przez uchylene wskazanych wyżej, tak zwanych dodanych, przepisów Kodeksu spółek handlowych⁷³, należałoby rozważyć zmiany i uzupełnienia unormowań zarówno Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jak i Kodeksu spółek handlowych, które zapewniłyby ich optymalną jednoznaczność i spójność w zakresie regulacji małżeńskiej wspólności praw wynikających z uczestnictwa małżonków w spółkach handlowych⁷⁴.

---

⁶⁹ Zob. Uchwała z dnia 4 grudnia 2003 r. w sprawie zmiany ustawy Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw, Druk Sejmowy nr 2285, IV kadencja Sejmu.

⁷⁰ Obszerne zestawienie podjętych prób interpretacji art. 183¹ i 332¹ k.s.h. przedstawił P. Zdanikowski (*Prawo udziałowe w spółce kapitałowej jako przedmiot majątku wspólnego małżonków*, „Palestra” 2006, nr 9–10, s. 96 i n, a zwł. przyp. 20). Autor ten uznał, że skoro nawet pozytywne próby interpretacji tzw. dodanych unormowań charakteryzują się ogromnym zróżnicowaniem (i pojawiły się nawet opinie sugerujące niemożność dokonania racjonalnej interpretacji), konieczne byłoby podjęcie przez ustawodawcę stosownej interwencji; por. też J.P. Naworski, *Nowelizacja przepisów Kodeksu spółek handlowych o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, cz. I*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 9, s. 395 i n.

⁷¹ Zob. A. Kidyba, *Przepisy dodane jako normy kreujące nowe instytucje k.s.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 3, s. 16.

⁷² Zob. M. Nazar, w: *System prawa prywatnego*, t. 11..., s. 286 i n.

⁷³ Zdecydowanie za uchyleniem „niepotrzebnie dodanych” do Kodeksu spółek handlowych przepisów art. 183¹ i 332¹ opowiedział się A. Szajkowski, *Postulat spójności Kodeksu spółek handlowych z Kodeksem cywilnym oraz Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym*, w: *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gawlikowi*, red. J. Pisuliński, P. Tereszkiewicz i F. Zoll, wyd. 1, Warszawa 2012, s. 555.

⁷⁴ Zob. A. Szajkowski, *Postulat spójności...*, s. 542, 553 i n.; M. Nazar, *Komercjalizacja majątkowych stosunków małżeńskich w spółkach kapitałowych*, w: *Współczesne problemy prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marii Poźniak-Niedzielskiej*, red. R. Skubisz i A. Kidyba, wyd. 1, Kraków 2007, s. 201 i n.

28.

Można się zgodzić z krytycznymi ocenami unormowania zawartego w art. 41 k.r.o., a zwłaszcza w jego § 2⁷⁵. Przepis ten, interpretowany semantycznie, poważnie ogranicza możliwość zaspokojenia z majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka wierzytelności niewynikających z czynności prawnych, a więc także roszczeń alimentacyjnych, podlegających szczególnej ochronie prawnej z mocy odrębnych unormowań oraz roszczeń z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia (mimo że powiększyło ono masę majątku wspólnego). W literaturze podjęte zostały, wykraczające poza obszar wykładni językowej, próby interpretacji przepisu art. 41 § 2 k.r.o., aby zracjonalizować jego normatywną treść w odniesieniu do zaspokojenia roszczeń alimentacyjnych i z bezpodstawnego wzbogacenia⁷⁶. Wydaje się jednak, że w tym wypadku interpretacja celowościowa powinna ustąpić miejsca zdecydowanej interwencji ustawodawcy.

Do obrony nadaje się ponadto pogląd, że przepis art. 41 § 1 k.r.o. nie jest wystarczająco zharmonizowany z przyjętą zasadą samodzielności małżonków w zarządzaniu majątkiem wspólnym i zaciąganiu zobowiązań niebędących przejawami zarządu majątkiem wspólnym (z ograniczeniami wynikającymi przede wszystkim z art. 37 k.r.o.). Bardziej adekwatna byłaby, z przedstawionego punktu widzenia, zasada dostępu wierzyciela jednego małżonka do całego majątku wspólnego małżonków (którą wyrażał przepis art. 41 § 1 k.r.o. sprzed nowelizacji), z ewentualnym ograniczeniem na mocy orzeczenia sądu (co dopuszczał art. 41 § 3 k.r.o.⁷⁷, dodany przez ustawę z 19 grudnia 1975 r.⁷⁸ i obowiązujący do 19 stycznia 2005 r.). Sądowe ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności majątkiem wspólnym powinno być jednak wyłączone, gdy wierzytelność byłaby elementem zobowiązania, które zaciągnął jeden z małżonków za zgodą (obligatoryjną lub fakultatywną) drugiego małżonka.

⁷⁵ Projekty nowego brzmienia przepisu art. 41 k.r.o. spotykały się też z zastrzeżeniami części zespołu problemowego prawa rodzinnego KKPC, który opracowywał nowelizację przepisów o stosunkach majątkowych między małżonkami (zob. wyżej punkty 7, 13 i 22).

⁷⁶ Zob. T. Smoczyński, w: *System prawa prywatnego*, t. 11..., s. 489 i n.; M. Nazar, w: J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne...*, s. 194 i n.; por. też J. Ignaczewski, w: B. Bieniek, A. Bieranowski, S. Brzeszczyńska, J. Ignaczewski, G. Jędrejek, A. Stępień-Sporek, *Małżeńskie prawo majątkowe. Komentarz*, red. J. Ignaczewski, wyd. 3, Warszawa 2011, s. 111 i n.

⁷⁷ Por. ewolucję brzmienia art. 41 w kolejnych projektach nowelizacyjnych opracowywanych w latach 1999–2001 przez zespół problemowy prawa rodzinnego KKPC (zob. wyżej punkty 7 i 13).

⁷⁸ Ustawa z dnia 19 grudnia 1975 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 1975, nr 45, poz. 234; weszła w życie 1 marca 1976 r.

Zasadna jest także krytyczna ocena próby złagodzenia egzekucyjnych przeszkód w dostępie wierzyciela jednego małżonka do majątku wspólnego małżonków poprzez zmianę w 2007 r. unormowania art. 52 k.r.o. W rzeczywistości bowiem droga wierzyciela, o którym mowa, do zaspokojenia się w czasie istnienia wspólności majątkowej między dłużnikiem i jego małżonkiem, zapewniona przez znowelizowany przepis art. 52 k.r.o., jest długa i żmudna⁷⁹. Ta ustawa „proteza”, mająca niwelować przede wszystkim ułomność unormowania art. 41 § 2 k.r.o., powinna zostać albo zastąpiona zadowalającą modyfikacją art. 41 k.r.o., albo pozostawiona, mimo zmiany art. 41 k.r.o., jako dodatkowy instrument ochrony interesów wierzycieli.

29.

Nowela z 2004 r. poszerzyła zakres typów ustrojów majątkowych małżeńskich o ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków, ukształtowany ostatecznie jako jeden z ustrojów umownych (w toku prac najpierw Rady Legislacyjnej, następnie – KKPC był on brany pod uwagę jako ewentualny ustrój ustawowy; zob. punkt 5). Niewątpliwą zaletą ustroju, o którym mowa, jest zapewnienie małżonkom zarówno szerokiej autonomii zarządzania ich oddzielnymi majątkami i zaciągania zobowiązań, co jest szczególnie ważne w wypadku prowadzenia przez nich intensywnej działalności zarobkowej (zawodowej i gospodarczej)⁸⁰, jak i umożliwienie partycypacji w dorobku współmałżonka (tyle że odłożonej w czasie). Koncepcja omawianego ustroju opiera się także na założeniu, że istnienie wyjątkowo ścisłej osobowej wspólnoty małżeńskiej sprzyja „dorabianiu się” małżonków, dzięki wzajemnemu wsparciu realizacji indywidualnych celów osobistych i majątkowych, w szczególności przez właściwy rozkład ciężaru obowiązku współdziałania dla dobra założonej przez małżonków rodziny (prowadzenie gospodarstwa domowego, piecza nad dziećmi itp.). To zaś usprawiedliwia wymaganie partnerskiej współodpowiedzialności i solidarności, także majątkowej, zarówno w czasie istnienia małżeństwa, jak i, zwłaszcza,

---

⁷⁹ Tak też J. Pisuliński, *O potrzebie reformy...*, s. 212; już w chwili pojawienia się w toku prac zespołu prawa rodzinnego KKPC koncepcji omawianej zmiany art. 52 k.r.o. (2005 r.) została jej przeciwstawiona propozycja nowelizacji art. 41 (zob. wyżej punkt 13).

⁸⁰ Zob. zwłaszcza uwagi T. Smoczyńskiego, *Kierunki reformy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1999, nr 2, s. 314; tenże, w: *System prawa prywatnego*, t. 11..., s. 462 i n.

po jego ustaniu. Wadą omawianego ustroju, umniejszającą jego funkcjonalność i atrakcyjność jest jednak to, że zakładany efekt małżeńskiego solidaryzmu w postaci wyrównania dorobków na ogół staje się osiągalny, w pełnym majątkowym wymiarze, w bliżej nieokreślonej przyszłości. Małżonkowi mniej aktywnemu zarobkowo, który przejął w znacznej części ciężar prowadzenia gospodarstwa domowego i pieczy nad dziećmi, zmniejszając albo nawet przerywając własną aktywność zarobkową, pozostaje, w czasie trwania omawianego ustroju, korzystanie ze świadczeń spełnianych przez drugiego małżonka w celu zaspokojenia potrzeb rodziny⁸¹. Trzeba również zwrócić uwagę, że przy założeniu pożądanej trwałości i bezkonfliktowości małżeństwa, do rozliczeń powinno dochodzić dopiero między jednym z małżonków i spadkobiercami drugiego z nich⁸².

Wprowadzona do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego instytucja rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków została poddana zarówno wnikliwej interpretacji⁸³, jak i krytycznym ocenom akcentującym niejasność przepisów i brak regulacji niektórych kwestii. Nie można pominąć zwłaszcza takich zasadniczych opinii o nowym ustroju, „iż nie jest on jeszcze dostatecznie opracowany w aspekcie jego praktycznego funkcjonowania ani normatywnie, ani przez judykaturę, ani przez doktrynę”⁸⁴, jak i że „ustrój rozdzielności majątkowej nie ma żadnego znaczenia praktycznego. Przyczyną tego jest zapewne niezajomość

---

⁸¹ J. Ignaczewski, w: B. Bieniek, A. Bieranowski, S. Brzeszczyńska, J. Ignaczewski, G. Jędrejek, A. Stępień-Sporek, *Małżeńskie prawo majątkowe...*, s. 196 uznał, że „w trakcie trwania małżeństwa omawiany ustrój zachowuje cechy jedynie formalnoprawnego uprawnienia w małżeństwach o tradycyjnym podziale ról”.

⁸² W uwagach dotyczących ustroju ustawowego przyjętego w prawie małżeńskim majątkowym z 29.05.1946 r. (Dz.U. nr 36, poz. 191), określanego jako system wspólności dorobku na wypadek ustania małżeństwa (zob. W. Czachórski, *Wstęp*, w: *Prawo małżeńskie majątkowe i przepisy wprowadzające*, wyd. 1, Zabrze 1946, s. 14) pojawiła się opinia, że skoro ustanie ustroju majątkowego w przeważającej liczbie wypadków następuje wskutek ustania małżeństwa w następstwie śmierci małżonków, to wspólność dorobku na wypadek ustania małżeństwa uznać trzeba raczej za instytucję prawa spadkowego niż prawa małżeńskiego. J. Winiarz (*Wspólność ustawowa na tle ewolucji ustawodawstwa rodzinnego w Polsce*, „*Studia Prawnicze*” 1970, nr 26–27, zeszyt specjalny wydany dla uczczenia pracy naukowej i kodyfikacyjnej Profesora J. Wasilkowskiego, s. 317) przedstawił jako reprezentatywną wypowiedź J. Wasilkowskiego: „trzeba dużej finezji prawniczej, żeby tę »wspólność pośmiertną« zaliczać do instytucji prawa małżeńskiego zamiast do instytucji prawa spadkowego”.

⁸³ Zob. w szczególności: T. Smyczyński, w: *System prawa prywatnego*, t. 11..., s. 462 i n.; T. Sokołowski, w: M. Andrzejewski, H. Dolecki, J. Haberko, A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski, A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 346 i n.

⁸⁴ Tak T. Sokołowski, *Swoboda intercyzy. Zakres modyfikacji małżeńskich ustrojów majątkowych*, Warszawa 2013, s. 196.

w społeczeństwie przepisów regulujących ten ustrój, a także nadmierne skomplikowanie i nieprecyzyjność tych przepisów”⁸⁵.

Zachowując instytucję rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków, jako umowny ustrój majątkowy, można by rozważać dopuszczenie już w czasie jego istnienia okresowych rozliczeń z mocy postanowienia w majątkowej umowie małżeńskiej, z jednoczesnym odpowiednim zabezpieczeniem interesów wierzycieli małżonków. Małżonkowie powinni być, imperatywnie, zobowiązani do informowania się wzajemnie o stanie swoich majątków i obciążających je zobowiązaniach. Wskazane byłoby ustanowienie ograniczeń rozporządzania przez małżonków istotnymi, pod względem ekonomicznym, składnikami ich majątków dorobkowych, ale z zachowaniem ostrożności, aby nie wypaczyć istoty omawianego systemu stosunków majątkowych między małżonkami, będącego wszak odmianą rozdzielności majątkowej. Do rozważenia nadaje się formuła przedmiotowa określenia dorobków (brana pod uwagę w toku prac nad nowelizacją; zob. punkt 15) i bardziej przejrzyste niż obecne wyliczenie ich składników. Konieczne jest unormowanie procesowego aspektu rozliczeń z tytułu wyrównania dorobków. Obecna regulacja, według której małżonkowie nie są zobowiązani do informowania się wzajemnie o stanie swoich majątków i ich obciążeniach, w połączeniu z brakiem odrębnych przepisów procesowych, które normowałyby postępowanie o wyrównanie dorobków, stwarza stan niepewności odnośnie do możliwości (według ogólnej reguły dowodowej) wykazania różnicy wartości dorobków i skutecznego dochodzenia jej wyrównania w trybie ogólnego postępowania procesowego (nie zaś w postępowaniu odrębnym)⁸⁶.

---

⁸⁵ Tak K. Pietrzykowski, w: J. Gajda, J. Ignatowicz, J. Pietrzykowski, K. Pietrzykowski, J. Winiarz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, wyd. 3, Warszawa 2012, s. 513.

⁸⁶ Kwestia ta była sygnalizowana w toku prac nad nowelizacją Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. M. Sychowicz, w: H. Ciepla, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki, M. Sychowicz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, wyd. 5, Warszawa 2011, s. 334, uznał, że wyrównanie dorobków w procesie, a nie w postępowaniu nieprocesowym „wydaje się nie być dobrym rozwiązaniem”; por. jednak T. Smyczyński, w: *System prawa prywatnego*, t. 11..., s. 478; T. Sokołowski, w: M. Andrzejewski, H. Dolecki, J. Haberko, A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski, A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 358; wątpliwości budzi pogląd K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2013, s. 361, że dopuszczalne jest stosowanie przez analogię unormowań Kodeksu postępowania cywilnego o podziale majątku wspólnego.

30.

Stosunkowo długi, ponaddziesięcioletni, okres obowiązywania przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego regulujących stosunki majątkowe małżonków w brzmieniu nadanym nowelizacją z 2004 r., uzupełnioną późniejszą zmianą art. 52 k.r.o., usprawiedliwia podjęcie próby kompleksowej oceny małżeńskiego prawa majątkowego i rozważenia potrzeby kolejnej jego nowelizacji, z uwzględnieniem stanu sądowej i doktrynalnej interpretacji obowiązujących przepisów. Prawie pięćdziesięcioletni okres obowiązywania Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego skłania zaś do rozważenia zachowania odrębności kodyfikacyjnej prawa rodzinnego, mimo że jest ono działem prawa cywilnego. Praktyka stosowania przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, nawiązująca do bogatego dorobku doktryny prawniczej, nie potwierdza trafności tezy o konieczności włączenia przepisów prawa rodzinnego do Kodeksu cywilnego obecnie obowiązującego albo do tworzonej, nowej, kodyfikacji prawa cywilnego⁸⁷.

Literatura

- Andrzejewski M., Dolecki H., Haberko J., Lutkiewicz-Rucińska A., Olejniczak A., Sokołowski T., Sylwestrzak A., Zielonacki A., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, wyd. 2, Warszawa 2013.
- Bieniek B., Bieranowski A., Brzeszczyńska S., Ignaczewski J., Jędrejek G., Stępień-Sporek A., *Małżeńskie prawo majątkowe. Komentarz*, red. J. Ignaczewski, wyd. 3, Warszawa 2011.

---

⁸⁷ Charakterystyczne jest, że J. Ignatowicz, uczony i sędzia, teoretyk i praktyk, nigdy nie opowiedział się za włączeniem unormowań stosunków rodzinnych do Kodeksu cywilnego. Pozytywnie oceniając kodyfikację prawa rodzinnego uchwaloną w 1964 r., dostrzegał natomiast potrzebę ograniczonych nowelizacji kodeksu (zob. J. Ignatowicz, *Kilka uwag o przyszłych zmianach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, w: *Prace cywilistyczne. Księga poświęcona J. Winiarzowi*, red. S. Wójcik, Warszawa 1990, s. 91). Zdaniem zaś A. Szpunara (*Wprowadzenie*, w: *Kodeks cywilny i inne teksty prawne. Teksty jednolite wraz z indeksem rzeczowym i wprowadzeniem Adama Szpunara*, Warszawa 1996, s. XXXIII) jasny i przejrzysty układ Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie różni się w sposób istotny od ujęć przyjętych w nowoczesnym ustawodawstwie i dlatego niepodobna, jego zdaniem, akceptować postulatu całkowitego oderwania się od istniejącej kodyfikacji prawa rodzinnego jako będącej rzekomo wyłącznie wynikiem obcej ideologii. E. Holewińska-Lapińska, *Uwagi na temat przedstawionego w „Zielonej Księdze” usytuowania prawa rodzinnego w przyszłej kodyfikacji*, w: *Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin*, red. J. Wroceński, J. Krajczyński, Warszawa 2009, t. 2, s. 1021 i n.; por. jednak: Z. Radwański, *Miejsce prawa rodzinnego w systemie prawa*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 1, s. 3 i n.

- Czachórski W., *Wstęp*, w: *Prawo małżeńskie majątkowe i przepisy wprowadzające*, wyd. 1, Zabrze 1946.
- Gajda J., Ignatowicz J., Pietrzykowski J., Pietrzykowski K., Winiarz J., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, wyd. 3, Warszawa 2012.
- Gołębiowski K., *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, wyd. 1, Warszawa 2012.
- Gonera K., *Założenia i ogólny kierunek zmian w prawie cywilnym (z prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego)*, „Państwo i Prawo” 1997, nr 9.
- Gromek K., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2013.
- Ignaczewski J., w: B. Bieniek, A. Bieranowski, S. Brzeszczyńska, J. Ignaczewski, G. Jędrejek, A. Stępień-Sporek, *Małżeńskie prawo majątkowe. Komentarz*, red. J. Ignaczewski, wyd. 3, Warszawa 2011.
- Ignatowicz J., *Doniosłe zmiany w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym*, „Nowe Prawo” 1976, nr 4.
- Ignatowicz J., *Kilka uwag o przyszłych zmianach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, w: *Prace cywilistyczne. Księga poświęcona J. Winiarzowi*, red. S. Wójcik, wyd. 1, Warszawa 1990.
- Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, wyd. 4, Warszawa 2012.
- Jędrejek G., *Uwagi do projektu o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, „Studia Prawnicze” 2002, nr 3.
- Kidyba A., *Przepisy dodane jako normy kreujące nowe instytucje k.s.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 3.
- Lutkiewicz-Rucińska A., *Uwagi do projektu zmiany małżeńskiego prawa majątkowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, nr 1.
- Małżeńskie prawo majątkowe. Komentarz*, red. J. Ignaczewski, wyd. 3, Warszawa 2011.
- Mączyński A., *Projektowana nowelizacja przepisów o zawarciu małżeństwa*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1998, nr 3.
- Mączyński A., *Uwagi o stanie nauki polskiego prawa cywilnego*, „Państwo i Prawo” 2011, nr 6.
- Naworski J.P., *Nowelizacja przepisów Kodeksu spółek handlowych o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, cz. I*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 9.
- Nazar M., *Komercjalizacja majątkowych stosunków małżeńskich w spółkach kapitałowych*, w: *Współczesne problemy prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marii Poźniak-Niedzielskiej*, red. R. Skubisz i A. Kidyba, wyd. 1, Kraków 2007.
- Nazar M., w: J. Ignatowicz, M. Nazar: *Prawo rodzinne*, wyd. 4, Warszawa 2012.

- Nazar M., w: *System prawa prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, wyd. 1, Warszawa 2009.
- Panowicz-Lipska J., w: *System prawa prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, wyd. 1, Warszawa 2009.
- Pietrzykowski K., w: J. Gajda, J. Ignatowicz, J. Pietrzykowski, K. Pietrzykowski, J. Wiśniarz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, wyd. 3, Warszawa 2012.
- Pisuliński J., *O potrzebie reformy przepisów regulujących stosunki majątkowe między małżonkami*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2012, nr 2.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, wyd. 12, Warszawa 2013.
- Radwański Z., Zegadło R., *Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego. Sprawozdanie z działalności w okresie od 1 lipca 2002 r. do 31 grudnia 2003 r.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2004, nr 2.
- Radwański Z., Zieliński M., w: *System prawa prywatnego*, t. 1: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, wyd. 2, Warszawa 2012.
- Radwański Z., Gonera K., *Nowa kodyfikacja prawa prywatnego*, „Monitor Prawniczy” 1997, nr 5.
- Safjan M., *Prawnik w nowoczesnej Europie, wywiad*, „Na Wokandzie” 2010, nr 2.
- Smoczyński T., *Kierunki reformy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1999, nr 2.
- Smoczyński T., *Projekt ustawy zmieniającej małżeńskie prawo majątkowe*, „Studia Prawnicze” 2000, nr 3–4.
- Smoczyński T., w: *System prawa prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, wyd. 1, Warszawa 2009.
- Sokołowski T., *Swoboda intercyzy. Zakres modyfikacji małżeńskich ustrojów majątkowych*, wyd. 1, Warszawa 2013.
- Sokołowski T., *Uwagi o projektowanej regulacji stosunków majątkowych między małżonkami*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, nr 1.
- Sokołowski T., w: M. Andrzejewski, H. Dolecki, J. Haberko, A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski, A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, wyd. 2, Warszawa 2013.
- Sychowicz M., w: H. Ciepła, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki, M. Sychowicz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, wyd. 5, Warszawa 2011.
- System prawa prywatnego*, t. 1: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, wyd. 2, Warszawa 2012.

- System prawa prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, wyd. 1, Warszawa 2009.
- Szajkowski A., *Postulat spójności Kodeksu spółek handlowych z Kodeksem cywilnym oraz Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym*, w: *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gawlikowi*, red. J. Pisuliński, P. Tereszkiewicz i F. Zoll, wyd. 1, Warszawa 2012.
- Szpunar A., *Wprowadzenie*, w: *Kodeks cywilny i inne teksty prawne. Teksty jednolite wraz z indeksem rzeczowym i wprowadzeniem Adama Szpunara*, wyd. 4, Warszawa 1996.
- Winiarz J., *Wspólność ustawowa na tle ewolucji ustawodawstwa rodzinnego w Polsce*, „*Studia Prawnicze*” 1970, nr 26–27, zeszyt specjalny wydany dla uczczenia pracy naukowej i kodyfikacyjnej Profesora J. Wasilkowskiego.
- Założenia i ogólny kierunek zmian w prawie cywilnym, prawie rodzinnym i gospodarczym oraz w postępowaniu cywilnym – ustalenia dokonane na posiedzeniach plenarnych KKPC w dniach 5 grudnia 1996 r. i 8 stycznia 1997 r.*, „*Kwartalnik Prawa Prywatnego*” 1997, nr 2.
- Zawada K., *Uwagi o zamierzonej nowelizacji majątkowego prawa małżeńskiego oraz niektórych innych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, „*Kwartalnik Prawa Prywatnego*” 2003, nr 4.
- Zdanikowski P., *Prawo udziałowe w spółce kapitałowej jako przedmiot majątku wspólnego małżonków*, „*Palestra*” 2006, nr 9–10.

**THE REVISIONS AND INTERPRETATIONS
OF THE MATRIMONIAL PROPERTY LAW IS THERE A NEED
FOR AMENDMENTS TO THE REGULATIONS?**

Summary

The findings of the present paper mainly concern the amendments to the provisions of the Family and Guardianship Code on the matrimonial property relations between spouses, as enforced by the act of 2004. The article discusses the course of works on the amendments conducted by the Law Codification Commission, the Sejm and the Senate. With reference to the critical appraisals of the amendments of 2004 and the proposals for changes in the regulations on property relations between spouses, restraint

is needed as regards further amendments to the Family and Guardianship Code. While making use of the so-far achievements of the science of law and accounting for the judicial decisions, it is particularly advisable to continue the comprehensive interpretation of the regulations in force. What may, however, be considered are the amendments to the Family and Guardianship Code and the Code of Commercial Companies in order to ensure sufficient uniformity of both codes' regulations on the acquisition and exercise of the rights attached to the shares in commercial companies. Changes are also needed in the regulations on the liability of spouses for obligations that are not a consequence of a legal action. Moreover, it is considered necessary to remove ambiguities and to correct the defects in the regulations on the regime of separate property with compensation for gained possessions.

Translated by Magdalena Król

Keywords: The Family and Guardianship Code, amendments, interpretations, shares in commercial companies, liability for obligations, separate property regime with compensation for gained possessions